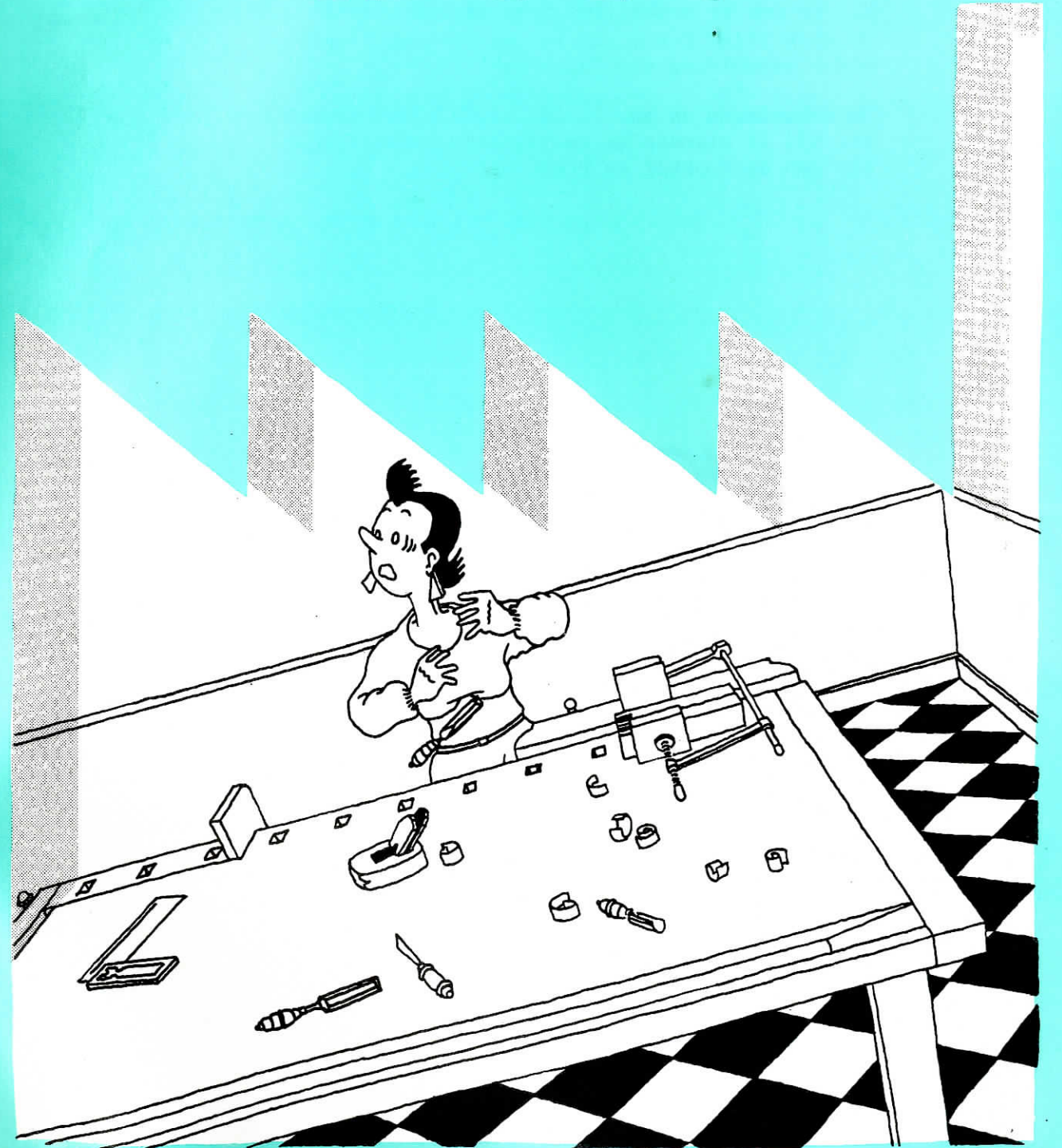

f2.50

Haalt de eigen-werkbeweging 1985?

de bettingscommissie, een poging baanzen in 'goede' banen te leiden.

Nijmegen, oktober 1984

Deze brochure is te verkrijgen in een aantal boekhandels en kafees en kost 2,50.

Hij is ook te verkrijgen door overmaking van 3,50 op giro 67147 t.n.v. H. van de Wiel in Nijmegen, onder vermelding van "brochure".

De tekeningen op pp. 7, 10, 13, 22, 24, 40, 41, 42, 43, 45 alsmede de omslag zijn gemaakt door Leo van de Munkhof en Frans Wentholt.

INHOUD

WAAROM DEZE BROCHURE.....	3
ANDERS WERKEN IN NIJMEGEN.....	5
VRIJWILLIGERSTERS AAN BANDEN.....	11
TUIN ER NIET IN.....	16
DE TOETSINGSKOMMISSIE, HET BEGIN VAN HET EINDE?.....	20
ARBEIDSPlicht? VROUWEN EN ARBEIDSETHOS.....	26
EEN BASISINKOMEN VERDEELT NIETS, ALLEEN DE ARMOE!.....	32
EEN BASISINKOMEN VOOR IEDEREEN.....	37
GEEN LOONVORMING, MAAR BASISINKOMEN.....	41

WAAROM DEZE BROCHURE

Een half jaar geleden was er sprake van een lichte paniek in een aantal kleinschalige projecten in Nijmegen: de overheid had plannen ontwikkeld die moesten leiden tot het opzetten van een landelijk netwerk van toetsingskommissies. De controle op onbetaald werk zou daarmee enorm vergroot worden. Het zou het definitieve einde van de eigen-werkbeweging kunnen betekenen.

Hoewel bijna niemand een idee had wat precies de taakstelling van de toetsingskommissie (TK) was, kwam de paniek natuurlijk niet uit de lucht vallen. Als voorschot op de landelijke regeling had de nijmeegse sociale dienst alvast een aantal projecten afgekeurd, en andere projecten hing afkeuring boven het hoofd.

Op vergaderingen die naar aanleiding hiervan bij elkaar geroepen werden, bleek het verschil in informatie over en inschatting van de TK zo groot te zijn, dat het nog niet mogelijk was tot een gemeenschappelijk oordeel te komen, laat staan tot een gemeenschappelijke strategie. Om die reden werd besloten een informatie-middag en -avond over de TK te organiseren en daaraan voorafgaand een brochure samen te stellen.

Het belangrijkste probleem dat zich zowel in de vergaderingen als in de brochurewerkgroep voordeed, was het leggen van verbanden tussen de TK, de overheidspolitiek daarachter, de ontwikkeling van de eigen-werkbeweging en het komen tot een strategie op de korte en lange termijn. Wat wij in deze brochure proberen aan te tonen is dat de TK een poging is baanlozen en de eigen-werkbeweging te beheersen, in 'goede banen' te leiden.

EEN BEWEGING DIE HET NIET IS

Hoewel we het woord wel gebruiken, is voor ons duidelijk dat er geen sprake

is van een eigen-werkbeweging. Daarvoor lopen de werkwijzen, ideeën en belangen te ver uit elkaar, zodat een gemeenschappelijke noemer moeilijk te vinden is. Daarom beginnen we de brochure met een (onvolledige) schets van het 'andere werk' in Nijmegen. Het artikel is gebaseerd op stukken die wij, de makersters van de brochure over onze eigen projecten voor elkaar geschreven hebben. Die stukken vormden een poging om de problematiek dichter bij huis te halen door uit te gaan van onze ervaringen. Uit het artikel blijkt dat maar weinig mensen binen de eigen-werkbeweging vanuit een bewuste baanloosheid met het werk zijn begonnen. Dat heeft zowel consequenties voor de continuïteit (veel mensen blijken vroeg of laat toch te zwichten voor een betaalde baan of een opleiding die de arbeidskansen zou kunnen verhogen), voor de beslissing om wel of niet loonvormend te willen werken, als voor het serieus nemen van het 'andere werk'.

Wij denken dat veel keuzen die in de werkbeweging worden gemaakt berusten op toevalligheid en niet op politieke inzichten of analyses. Daarmee is de beweging nogal zwalkend geworden.

Minstens zo funest zijn de individuele keuzen die bijna iedereen maakt in het wel of niet blijven werken in een kleinschalig projekt. Met name in deze tijd, waarin onze manier van werken en leven keihard wordt aangepakt, is het benauwend om te zien hoe mensen er het bijltje bij neergooien. Benauwend, om-

dat de druk op op mensen die overblijven steeds groter wordt. Op zich is het heel begrijpelijk dat mensen er tussen-uit knijpen: door de kortingen op de uitkeringen en de controle op onbetaald werk is het (il)legaal werken met een uitkering geen aantrekkelijk perspectief meer. Wij vinden het daarom bijna een overlevingsvoorwaarde voor de eigen-werk-beweging zo'n perspectief te ontwikkelen. De noodzaak daarvan wordt bovendien onderstreept als je kijkt naar de manier waarop de overheid bezig is het onbetaalde werk in regels en wetten te gieten. Ze wil namelijk greep krijgen op ons werk om dat economies productief te maken volgens haar richting. Het artikel "Vrijwilligerswerk aan banden" (p.11) toont welke maatregelen er genomen worden. "De toetsingskommissie, het begin van het einde?" (p.20) laat zien hoe dat in zijn werk gaat en wat het beleid erachter is.

BEWEGING TEGEN WIL EN DANK

Willen we een sterke vuist kunnen maken tegen de TK en andere maatregelen van de overheid, dan moet er volgens ons klaarheid komen over een aantal uitgangspunten. Mensen die onbetaald werken zullen dat werk en dus hun baanloosheid serieus moeten nemen. Veel te vaak is onbetaald werk een tijdelijke parkeerplaats. Wat dat betreft zou een discussie over arbeid ook op zijn plaats zijn, maar valt buiten het kader van deze brochure. Er zal ook duidelijkheid moeten komen over loonvorming. Volgens ons is dat namelijk een van de centrale categorieën in de eigen-werk-beweging. Zolang daar onduidelijkheid over blijft bestaan is loonvorming een splijtzwam. Wij weten dat hierover heel verschillend wordt gedacht. Daarom besluiten we de brochure met een aantal artikelen die verschillende toekomstvisies inhouden: het basisinkomen (een idee uit de Voedingsbond-FNV) en de 25-urige werkweek (waar de Vrouwen voor Economische Zelfstandigheid zich sterk maken). Hoewel het perspectieven zijn die ver van de realiteit verwijderd lijken, kunnen ze helpen duidelijkheid te scheppen over de richting die 'wij' zouden kunnen ingaan.

De brochure heeft over het algemeen een tamelijk sombere strekking: de overheidsmaatregelen lijken zo onverbiddelijk en de perspectieven zo ver weg, dat er op het eerste gezicht weinig reden tot optimisme is. Dat pessimisme spreekt ook uit een aantal artikelen. Daarom moet ons hier van het hart dat het bezig zijn met de brochure ons heeft geholpen in die zin dat we nu meer zicht hebben op de ontwikkelingen. En dat is een prettig gevoel. Bovendien wordt de geschiedenis niet alleen gemaakt door 'hun daar in Den Haag'. We willen hiermee zeggen dat 'wij' geen speelbal van (andere) de overheid zijn. De te verwachten overheidsmaatregelen zijn óók nodig omdat baanlozen zich tot nu toe niet in het gareel hebben laten persen van 'solliciteren en verder behouden'. Ze zijn in dat licht bezien een reactie op onze (relatieve) kracht. Dat moeten we niet vergeten!

Jelle, Michael, Marlies, Sake, Kees en Han.

DISKUSSIE

Op zaterdag 10 november 1984 organiseren wij een middag en avond over de toetsingskommissie en Het Perspectief Met het programma zijn we op dit moment nog druk bezig, zodat daar nog weinig over te zeggen valt. Wél duidelijk is het volgende: De middag begint om 14.00 uur met een video over een aantal eigen-werkprojecten in Nijmegen en het gevaar van de toetsingskommissie voor het voortbestaan van die projecten. Aansluitend een forumdiskussie met voor- en tegenstanders van die commissie. Aan de hand van een aantal stellingen zullen in een rad tempo alle voors en tegens boven water komen. 's Avonds willen we het vooral hebben over perspectieven op de langere termijn: basisinkomen en/of een 25-urige werkweek.

O ja, het is allemaal te doen in UNITAS.

ANDERS WERKEN IN NIJMEGEN

Nijmegen kent een van de hoogste werkloosheidscijfers van Nederland. Ook is er een groeiend aantal baanlozen dat zijn eigen werk maakt. Dit is mogelijk omdat veel mensen gebruik maken van hun relatieve vrijheid. Door de grote werkloosheid is hier de sociale druk om een betaalde baan te zoeken niet erg groot. Veel baanlozen voelen zich gesteund en gestimuleerd door een grote groep mensen, die op een andere manier bezig zijn. De laatste jaren zijn er tientallen kleinschalige projecten door baanlozen opgezet. Die projecten variëren van druksterij tot schillenboer, van alternatieve hulpverlening tot meubelmakerij. Behalve de verschillen in bezigheid bestaat er ook een grote schakering in opzet en vorm. Steeds terugkerende termen in dit verband zijn: legaal-illegaal, onbetaald-loonvormend, gemengd of alleen met vrouwen, politieke keuzen, tijd overhouden voor jezelf en andere bezigheden, mens- en milieuvriendelijk ets. Allemaal aspecten die vanaf het begin een bewuste of onbewuste rol meespelen en bepalend zijn voor de manier van werken in het project.

Vrijwel alle projecten zijn ontstaan vanuit kritiek op de gevestigde economie of gevestigde maatschappelijke instellingen, maar vooral op de manier van werken in het 'normale' leven. Winst als hoofddoel is in de projecten aan de kant gezet, de werksfeer en de kwaliteit van arbeid en produkt staan voorop. De meeste projecten zijn zonder (echte) voorkennis begonnen; de belangrijkste drijfveer is het enthousiasme om zelf en op je eigen manier werk te creëren. Werken krijgt een heel andere plek in het leven: "Het (schillenboerenwerk) voelt als werk vanwege de zekere regelmaat, maar meer voelt het nog als onderdeel van mijn bezigheden, mijn kontakten en mijn activiteiten. Een heel belangrijk onderdeel".

KOUDE START

Gelijk bij de start werd elk project met allerhande praktische zaken gekonfronteerd. Vrijwel iedereen moest de werkruimte nog bouwen of een flinke opknappbeurt geven. Waar haal je de poen vandaan? De meeste projecten

hebben met moeite via schenkingen en leningen het broodnodige beginkapitaal bij elkaar gekregen. Een aantal groepen koos er voor om zo goedkoop mogelijk te beginnen met zo min mogelijk machines (veel handarbeid) en weinig huurkosten door in een kraakpand te gaan werken. Hiermee maak je niet alleen de kraakbeweging sterker, je loopt ook veel risico's. Andere groepen kozen voor een professionelere aanpak en investeerden meer geld in onder andere de aankoop van machines. "Wij zijn erg groots begonnen: Niet met een A4 persje en dan leren drukken. Nee, met twee A3 persen, een boekdrukkers, een complete doka, ontwerpen, boekbinden. Alle fases van het getypte vel tot het gebonden boek". Een deel van de projecten is helemaal illegaal, die zijn bij geen enkele officiële instantie bekend. Een ander deel is wel legaal, doordat iedereen betaald werk doet of omdat het erkende vrijwilligerstersprojecten zijn. Daartussen bestaan nog de nodige mengvormen, bijvoorbeeld een bedrijfje met een paar betaalde

(legaal), en een aantal onbetaalde medewerkersters (illegaal). Deze konstrukties hebben natuurlijk ook konsekwenties voor de manier van samenwerken binnen de afzonderlijke bedrijfjes.

LEERPROCES OF MANAGEMENT

De samenwerking binnen de projecten is zeer gevarieerd. De rode draad is steeds dat het werk en de samenwerking mensvriendelijk moeten zijn. Dat er in de praktijk zoveel variatie in samenwerking zit heeft bijvoorbeeld te maken met het soort produkt dat gemaakt of verwerkt wordt. Het maakt verschil of je een kast in elkaar zet, een brochure drukt in een oplage van vijfduizend, schillen in buurten ophaalt of koeken bakt die in de winkel komen te liggen. Het ene werk kun je makkelijk in je eentje af, bij ander werk heb je meer hulp nodig. Je kunt ook werk hebben dat slechts één fase in het tot standkomen van een produkt omvat, waarbij specialisme om de hoek komt kijken. Veel projecten starten zonder voorkennis en arbeidsdeling. In een aantal bedrijfjes ligt de nadruk op leren en minder op produceren, maar de meesten gaan ervan uit dat je door te doen het vak onder de knie kunt krijgen. Bij zo'n manier van werken zal in het beginstadium de produktiviteit op een laag pitje staan, wat een kostbare aangelegenheid kan zijn. Er worden veel

fouten gemaakt waardoor er verliezen ontstaan. "Ik heb zelfs het idee dat we er soms geld op toelleggen doordat we verkeerd gezaagde en dus waardeloos geworden stukken hout niet doorberekenen in de prijs". Andere mensen besluiten om een cursus of opleiding te gaan volgen op een streekschool, een kunstakademie of stage te gaan lopen bij een bedrijfje in dezelfde sector. Zo vergaren zij, ieder op zijn of haar eigen manier en tempo de vak kennis. In dit leerproces krijgen sommigen een voor sprong op anderen, die voor een ongelijke positie zorgen kan. De een brengt meer uren door in het bedrijf, heeft sneller inzicht in technische problemen of heeft een grotere mond tijdens vergaderingen. Het steeds efficiënter werken leidt vaak tot keuzen in de verdeling van het werk binnen het projekt. In sommige projecten is dat niet nodig: "We vormen geen hechte groep. Ieder werkt voor zich, neemt eigen opdrachten aan en gaat volgens eigen inzichten te werk". Bij anderen valt de keuze wel op een arbeidsdeling: "Om onze tijd zo efficiënt mogelijk te benutten, hebben we 't idee van iedereen moet alles kunnen, laten vallen, omdat het ondoenlijk bleek: er ging te veel tijd zitten in het leren van alle onderdelen (allemaal vakken op zich). Ook speelde een rol dat we onszelf in een bepaald vakgebied verder wilden bekwamen. Omdat we nu gekoncentreerder met een gebied bezig konden zijn ging ons vakvrouwschap met sprongen vooruit, wat weer ten goede kwam aan

de geleverde kwaliteit."

Het gevaar van specialisatie binnen een bedrijf is machtsvorming. Mensen met meer routine, kennis van zaken en overzicht, die vaak ook langer en meer werk verrichten, kunnen meer bepalend zijn voor de gang van zaken dan 'part-timers' of nieuwere medewerkers. Kommunikatie is daar een belangrijke faktor bij. Loopt die slecht, dan dreigen er eilandjes te ontstaan met elk een eigen bewoner. Iedereen staat op zijn eigen strepen, het werk van anderen is minder belangrijk. "Voor het drukken gold de hoogste waardering, het hoogste belang, daar kwamen de inkomsten van". Deze ongelijke situatie moet veranderd worden. Konkurrentie binnen je eigen bedrijfje is een slecht goed. Toch wil het wel eens voorkomen, vooral in loonvormende bedrijfjes. Een beroepskracht over zijn redenen om zelf ontslag te nemen: "Ik wist te veel, werd te bepalend, trok te veel naar me toe en kreeg te veel naar me toegeschoven", "organisatorische karweitjes, zoals het volgen van vergaderingen, de administratie en alle beslommeringen rond geldzaken".

LOONVORMING

Een aantal punten die reeds in het voorgaande genoemd zijn, spelen ook een rol in de discussie en in de keuze om loonvormend te worden. Voor een aantal projecten is het een bewuste keuze om niet loonvormend te zijn, "pas op het allerlaatste moment besefte ik dat drie van de vijf op een enorm professionele wilden werken. Pas toen drong het voor het eerst tot me door dat ik het vak wilde leren i.p.v. me er produktief in kunnen maken." "Wij zien onszelf meer als een leerprojekt. Er bestaat dus geen externe drang tot produktie". Om niet onder deze drang verpletterd te worden is een belangrijke reden om niet voor loonvorming te kiezen. Want mensen uitbetalen kost een bedrijfje erg veel geld, de loonkosten zijn vaak de grootste post op een winst- en verliesrekening van een kleinscha-

lig bedrijf. Geld verdienen komt dan centraal te staan. Een ander gevolg is dat zo'n projekt vaak in een vervelende konkurrentieslag verwickeld raakt. In het ekologiese circuit, het samenwerkingsverband tussen producenten, winkeliersters en vervoerdersters in ekologiese produkten, is zeer duidelijk geworden, dat dit streven naar loonvorming kwalijke gevolgen heeft. Vrijwel alle mensen en projecten in dit circuit hebben hun vroegere idealen aan de kant gezet om het financiële hoofd boven water te houden. Een andere reden om niet loonvormend te willen werken, is dat een aantal projecten ervoor kiest om het geld dat verdiend wordt te

besteden aan de ondersteuning van kleinschalige projecten in ontwikkelingslanden of in eigen land. Ook geven ze vaak financiële steun aan actiegroepen, die zich verzetten tegen maatschappelijke misstanden in binnen- en buitenland.

Voor andere projecten is het onmogelijk om loonvormend te zijn: "Loonvorming is de eerste jaren niet haalbaar. Kennis, routine en ervaring ontbreken en worden langzaam opgebouwd. Klandizie is twijfelachtig. Als we vast blijven houden aan minder draagkrachtige groepen en individuen als klanten". Bovendien hebben we sterk verouderde apparaten, waarvan een deel handbediening heeft. Te arbeidsintensief".

De groep van loonvormende bedrijfjes is waarschijnlijk het kleinst. Dit zijn de bedrijfjes, die in staat zijn en er voor kiezen om mensen uit te betalen. Vaak is dat alleen mogelijk als er ook onbetaalde medewerkersters werken. De redenen om een aantal mensen loon uit te betalen zijn te verdelen in een individuele en een bedrijfsmatige kant. Veel mensen hebben moeite met het feit dat ze afhankelijk zijn van een uitkering. De continuïteit van een bedrijf is een groot probleem. Het verloop is vaak groot en dat komt niet ten goede aan de kwaliteit van de geleverde producten en diensten. De continuïteit is vooral problematies in bedrijven waar min of meer een productiedwang bestaat (elke dag moet een bepaalde hoeveelheid werk af). Het duurt lang voordat nieuwe mensen ingewerkt zijn, met als gevolg een (te) drukke tijd voor de mensen die wel overzicht hebben.

AFHAKEN

Het (voor langere tijd) als vrijwilligerster bezig zijn binnen een alternatief project betekent ook dat je veel drempels en moeilijkheden tegenkomt. Het werk, het bedrijfje, het project kan zodanig je leven gaan bepalen, dat er weinig tijd en energie overblijft voor andere interesses en activiteiten. "Wat er in Nijmegen aan beweging is, krijg ik te zien via het drukwerk dat ik maak. Ik wil niet de hele dag binnen zitten, opgesloten met mijn werk. Ik ben óók voordeurder, werkloze, anti-fascist, sympatisant van... etc."

In het werken binnen gemengde bedrijfjes krijg je al snel te maken met traditionele taakverdelingen tussen vrouwen en mannen. Hierin speelt verschil in kennis en ervaring (en dus macht) een grote rol. Het uitwisselen en doorgeven van kennis en het gelijk opgaan blijkt moeilijk te zijn. "Als enige man heb ik de meeste theoretische kennis, de meeste technische ervaring en durf waarschijnlijk daardoor ook de meeste risico's te nemen; waardoor ik weer sneller dingen bijleer en de kloof dus nog groter wordt". "Ik merk dat de vrouwen weinig op de werkplaats komen, zich onzeker voelen en niet weten waaraan ze moeten beginnen". Spanningen en frustraties, waardoor je met weer een illusie minder afhaakt of heel veel energie moet gaan steken in het aan de kaak stellen van problemen en zoeken naar oplossingen. Vandaar ook het bestaan van vrouwenbedrijfjes. Als het project draait en je het werk onder de knie hebt, is de

eerste kick eraf. Je leert niet zoveel meer, het werk krijgt een zekere routine. Het gemis aan mogelijkheden om je verder te ontwikkelen en te ontplooiën laat zich voelen. Die mogelijkheden moet je zelf creëren, binnen of buiten het project. Het gevaar bestaat dan dat het project een doorloopproject wordt; leuk, maar zonder werkelijk perspectief voor mensen die ermee bezig zijn. "Echt baanloos, bewust, ben ik niet, maar dat heeft volgens mij ook te maken met het ontbreken van een perspectief in de kleinschalige beweging. Als je nagaat dat de belangrijkste discussie binnen die beweging jarenlang rond het wel of niet loonvormend werk is gekonsentreerd en dat de loonvormers het pleit voorlopig gewonnen hebben, dan is er ook weinig reden optimisties te zijn over zo'n perspectief."

Hierdoor kan vrijwillig werk tot vrijblijvend werk worden. Geen zin in verantwoordelijkheden, vervelende klussen, administratieve en organisatorische zaken. "Voor vrijwel alle mensen die bij ons gewerkt hebben was al vanaf het begin duidelijk dat dit 'maar' een tijdelijke bezigheid zou zijn. De betaalde mensen en een enkele begin-vrijwilligerster voelden zich het meest verantwoordelijk. Daarbij speelde volgens mij heel sterk mee, dat deze mensen het gevoel hadden van 'dit is ons bedrijfje' en niet 'dit is mijn bezigheid', wat ik bij bijna alle nieuwe vrijwilligersters wel merkte".

Het verschil van verantwoordelijkheidsbesef en het streven naar loonvorming kan verschillen en verschuivingen in ach-

terliggende politieke ideeën met zich mee brengen. Bijvoorbeeld ideeën over werk, werkloosheid; voor en met wie je werkt; de grondstoffen die je gebruikt en de producten die je aflevert.

ONZEKER LEVEN

Het werken als vrijwilligerster betekent heel vaak leven van een uitkering. Het gedurende langere tijd van een laag en onzeker maandgeld rond te moeten komen, grijpt diep in op je manier van leven en je mogelijkheden.

De ontwikkelingen op uitkeringsgebied en de bezuinigingen maken de behoefte aan een onafhankelijk inkomen dringender. "Daarom lijkt een betaalde baan bij tijd en wijle erg aantrekkelijk voor mij, vooral als de aangekondigde kortingen en de aanval op onze manier van leven me naar de strot vliegen. Dan kan ik me nauwelijks voorstellen nog jaren op zo'n manier te moeten ploeteren."

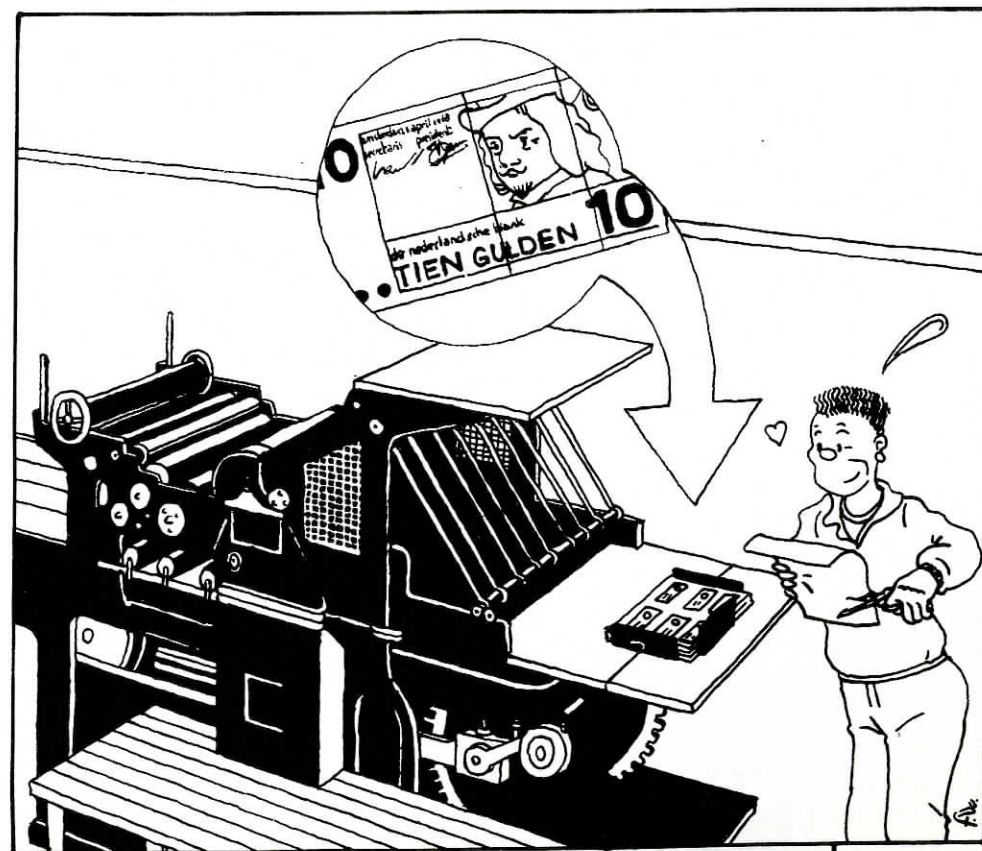
Belangrijke dingen in je leven als wonen en kinderen worden ook bepaald door je financiële positie. Een uitkering is zeer onzeker en geen betaald werk hebben betekent ook geen pensioenopbouw, geen recht op W.W. of W.A.O. Weinig geld betekent ook dat je geen geld in het project kunt stoppen, wat weer invloed heeft op je manier van werken.

Leven van een uitkering staat gelijk met financiële afhankelijkheid van de sociale dienst en controle op je manier van leven. De besteding van je geld en tijd moet je

verantwoorden. Jaar in jaar uit een sociale dienst tevreden zien te houden en te doen alsof je solliciteert. Vertel je wel of niet dat je onbetaald werkt, dat je niet solliciteert, dat je zelfs geen betaalde baan wilt? Zelf in je levensonderhoud voorzien (door betaald werk of zelfvoorziening) lijkt heel wat aantrekkelijker dan de vernederende afhankelijkheid van de soos. "Ik wil momenteel geen betaalde baan binnen de gevestigde economie. Ik verkies nu nog de financiële afhankelijkheid van de sociale dienst boven het afhankelijk zijn van een baas en een van bovenaf opgelegde werkstructuur. Maar wat als de sociale dienst, toetsingskommissie en arbeidsbureau ons nog harder gaan aanpakken?" Waar je als onbetaald vrijwilliger ook doorlopend mee te maken hebt is de sociale druk (kontrolle) van je omgeving. Je moet op z'n minst een betaalde baan willen (en dus ook ernaar zoeken), desnoods binnen je projekt. Het is allemaal pas echt, serieus en van waarde wat je doet, als je betaald wordt. Voor baanlozen bestaat het gevaar dat je je hierdoor geïsoleerd gaat voelen en geen voldoening

kunt halen uit je onbetaalde bezigheden. Als je structureel niet serieus genomen wordt is het behoorlijk lastig om jezelf en je activiteiten wél serieus te nemen. "Daarom vind ik het ontzettend belangrijk dat in alle projekten een discussie van de grond komt over wat je als perspectief ziet. Als je dat namelijk kunt aangeven bestaat de kans dat mensen het werk binnen de projekten veel serieuzer gaan nemen, dat het verloop kleiner wordt en de continuïteit beter gegarandeerd is. En als je het perspectief helder voor ogen hebt, hoeft je ook niet zo lang na te denken wat je mening over een toetsingskommissie is. Je kunt dan de stappen van de overheid veel makkelijker benoemen en beoordelen. Je vormt dan een werkelijke beweging, die niet alleen solidair is op concrete punten, maar een gezamenlijke politieke inhoud heeft. En dat maakt het waarschijnlijk aantrekkelijker om er deel van uit te maken en niet als een rat het zinkende schip te verlaten. Daarom hecht ik zo'n groot belang aan de discussie die er nu gaande is".

kleinschalig loonvormend...

VRIJWILLIGERSTERS AAN BANDEN

OVERZICHT VAN DE LANDELIJKE MAATREGELEN EN PLANNEN

- Vóór 1978 bevond de werkloosheid zich al een jaar of vijf op een hoog nivo maar was er nog geen sprake van aparte regelingen. Werklozen moesten solliciteren en mochten verder bijna niks.
- In 1978 produceerde het Ministerie van Sociale Zaken de eerste voorzichtige 'pro-deo-regeling' waarin het uitkeringsgerechtigden onder zeer veel voorwaarden werd toegestaan om enig vrijwilligerswerk te verrichten.
- In 1980 komt minister van Sociale Zaken, van der Louw, in 't nieuws met bedenkelijke praat over de 'plicht' van jonge werklozen om zich voor de 'gemeenschap' nuttig te maken. Onder 'n lawine van kritiek verdwijnt dit plan (voorlopig?) weer in de la.
- In 1982 stuurt Ien Dales, dan staatssekretaresse van Sociale Zaken, een circulaire naar alle gemeenten met daarin een nieuwe regeling voor onbetaald werk door uitkeringsgerechtigden. Onbeloonde arbeid kan in principe worden verricht indien de normale uitkeringsvoorwaarden niet worden verstoord en indien het niet leidt tot verdringing van betaalde arbeid. Bovendien geeft de regeling aan waar de sociale dienst zich niet mee mag bemoeien: activiteiten in het weekeinde en de avonden, onbetaald werk dat al begonnen was vóór aanvang van de werkloosheid, kleine klusjes en belangenbehartiging. Onbetaald werk in bedrijven werd uitgesloten!
- In juli '83 verschijnt alweer de volgende circulaire van de hand van staatssecretaris de Graaf. Er waait nu duidelijk een andere wind uit Den Haag. De Graaf schenkt bijzonder veel aandacht aan de mogelijkheden voor gemeenten om onbetaald werk-projekten op te zetten. De initiatieven die werklozen zelf nemen komen er bekaaid van af. Nieuw is ook de strikte bepaling dat alle projekten vooraf beoordeeld moeten worden door regionale toetsingskommissies, waarin de vakbeweging, werkgeversorganisaties en diverse ministeries een vetorecht hebben. In de praktijk komt daar nog weinig van terecht want met zo'n vetorecht blijkt niemand te kunnen werken.
- In november '83 verschijnt de werkgelegenheidsnota van de regering Lubbers. Uitzicht op betaald werk of een verdeling daarvan geeft de nota nauwelijks. Nee, het lijkt meer te gaan om werklozen de 'gelegenheid' tot werken te geven. Maar dan voor niks. Ruime aandacht voor drie plannen waarachter de werkverschaffing al bijna zichtbaar is:
 1. In het kader van het betaalde educatieve verlof voor werknemers zouden in de bedrijven vervangers aangesteld moeten worden, die geen loon krijgen maar een uitkering.
 2. Ondernemers zouden zich gratis arbeidskrachten aan kunnen schaffen in de vorm van 'praktijkervaringsplaatsen', waarbij jongeren dan wel niet zouden werken, doch in ieder geval 'produktieve activiteiten' zouden verrichten.
 3. De grootste klapper was het plan voor het 'derde arbeidscircuit': 150.000 jonge werklozen zouden bij de overheid en gesubsidieerde instellingen aan de slag moeten zonder dat al te streng wordt bekeken of hier nu be-

zuinigingen worden verstoep of niet. Instellingen zouden een ekstra percentage personeel mogen aannemen. Zonder loon natuurlijk.

- In 1984 verschijnt de WOAU, de Wet op de Onbetaalde Arbeid door Uitkeringsgerechtigden. In feite een terugkeer naar de situatie van 1978, of eigenlijk nog veel erger. Daarover meer in dit artikel

VRIJWILLIGERSTERS

AAN BANDEN

Voortaan gaat de overheid bepalen wat je vrijwillig mag doen. Ook de gemeente Nijmegen neemt maatregelen om werklozen in te zetten bij projecten, waar ze vrijwillig en met behoud van uitkering mogen werken. Elk project waar vrijwilligersters ingezet gaan worden, moet eerst door de gemeente worden getoetst. Tot nu toe deed de kleine commissie (een paar chefs van de sociale dienst) het werk dat nu door de toetsingscommissie is overgenomen. De kleine commissie blijft individuele aanmeldingen van vrijwilligers beoordelen, (aanmelding is eigenlijk verplicht) en draagt als gevolg van die aanmeldingen projecten voor bij de toetsingscommissie.

In de toetsingscommissie zitten: een wethouder, drie rijkskonsulenten, werkgevers en werknemers, directeur van het arbeidsburo, vertegenwoordigster van de vrijwilligerscentrale iemand van het werkvoorzieningschap, en iemand van de sociale dienst. Het is de bedoeling dat er ook vertegenwoordigers van werkloze organisaties zijn. Werklozen centrum UNITAS heeft geweigerd plaats te nemen, omdat zij geen kans ziet om de belangen van werklozen in die omstandigheden te behartigen. Er heeft nu iemand van het inloopcentrum Dukenburg plaatsgenomen.

De toetsingscommissie bekijkt of een project niet concurrentievervalsend of subsidievervuilend werkt. Het eerste is dat bestaande werkgelegenheid bij bedrijven in gevaar zou komen, en het tweede is voor gevallen waar subsidie voor een betaalde kracht kracht verkregen kan worden, terwijl er een vrijwilliger op die plaats zit. Vooral het criterium van de concurrentievervalsing is nogal vaag, zodat op grond daarvan veel

projecten kunnen worden afgekeurd. Het advies van de commissie wordt besluit als 75% van de stemmen positief is, ligt de score tussen de 50% en de 75%, dan beslissen B&W nadat ook nog het advies van de directeur van de sociale dienst is gehoord. Bovenstaande gegevens zijn ontleend aan de gemeentelijke nota: 'werken met een uitkering' d.d. april '84. Die zal worden vervangen door de WOAU.

DE WOAU

Op 1 januari '85 treedt waarschijnlijk een nieuwe wet in werking, de WOAU (wet onbeloonde arbeid door uitkeringsgerechtigden) stelt dan de werkwijze van de toetsingscommissie vast voor vijf jaar, met de mogelijkheid van verlenging. Per provincie zal er tenminste één toetsingscommissie ingesteld worden. In de gemeentelijke nota staat dat besluiten met meerderheid van stemmen genomen worden. Maar de WOAU bepaalt dat goedkeuring pas volgt als geen van de leden tegenstemt. Verder worden er de volgende toetsingscriteria genoemd: a. arbeid tegen beloning alsmede arbeid waaraan betrokkenen als zelfstandigen een inkomen ontleen wordt niet vervangen of verdrongen; b. aan natuurlijke of rechtspersonen die dezelfde of vergelijkbare werkzaamheden verrichten of doen verrichten als degene die een arbeidsplaats beschikbaar stelt voor arbeid zonder beloning, wordt geen oneerlijke mededinging aangedaan; c. goedkeuring leidt niet tot vervanging van budgettaire middelen die voor de beloning van arbeid beschikbaar zijn.

De maatregel geldt voor mensen die minstens een jaar bij het arbeidsburo staan ingeschreven. Zij hebben geen recht op loon, maar wel op va-

kantie en vrije dagen in verband met het solliciteren. Zij hebben net als de werkgevers de mogelijkheid om de werkzaamheden acht dagen van te voren op te zeggen.

Er zijn procedure's om bezwaar te maken: belanghebbenden kunnen binnen dertig dagen na de aanvraag schriftelijk bezwaar indienen bij de commissie. En na het besluit kan binnen veertien dagen bezwaar gemaakt worden. Als de toetsingscommissie dan voet bij stuk houdt, kan binnen dertig dagen in beroep worden gegaan bij een revisiecommissie. Er komen vijf revisiecommissies en deze kunnen een besluit van de toetsingscommissie vernietigen, en een bindende uitspraak doen.

VRIJWILLIGERSTERSWERK IN SOORTEN

In de gemeentelijke nota 'werken met een uitkering' worden vijf soorten vrijwilligerswerk behandeld. Het eerste gaat over bejaarden- buurt- en kluphuiswerk. En ook tra-

ditionele hulpverlening en aksiegroepen. Het werk mag geen taak zijn die normaal door beroepskrachten gedaan moet worden. En ook de subsidie regel geldt hier. Deze instellingen hebben altijd met vrijwilligers gewerkt, nu gaat het getoetst worden. Als tweede wordt genoemd: "werkprojecten in de kollektieve sektor vanuit het particulier initiatief". voorbeeld: gastarbeidwinkel, archo, voedingsgroep HAP en het A.I.D. Naast de subsidieregule geldt hier de bepaling dat er aan vormen van hulpverlening gewerkt wordt die niet door bestaande instanties worden gedaan. De vrijwilligersters mogen dus de vernieuwingen in het welzijnswerk tot stand brengen, die de bestaande instellingen bij gebrek aan nieuwe mensen niet lukt. Het kost geen loon, terwijl er wel eisen aan deskundigheid en professionaliteit gesteld kunnen worden. De derde mogelijkheid is de marktsektor. Er zijn drie werksoorten die niet concurrentievervalsend mogen zijn.

a. de werkervaringsprojecten zijn bedoeld om vooral jongeren met een onvoltooide opleiding in commerciële bedrijven werkervaring op te laten doen. De filosofie hierachter is: het verbeteren van je positie op de arbeidsmarkt. Het zijn vooral de werkgevers die hiervan profiteren want hoewel de vrijwilligersters geen werk hoeven te doen, zullen ze toch hard willen werken om een goede indruk achter te laten.

De inwerkperiode die werkgevers normaal moeten betalen, kost ze nu niets. Uit het aantal vrijwilligers kunnen nieuwe arbeidskrachten worden gerucuteerd, de rest is gemakkelijk kwijt te raken.

b. Bij bedrijfjes die loonvormend willen worden, kan je een bepaalde tijd (zes tot achttien maanden) met behoud van uitkering gaan werken. Als het bedrijf er niet inslaagt om loonvormend te werken, dan wordt de uitkering gestopt. Zoals laatst een medewerkster van de hapjeskar 'Caatje' is overkomen.

c. De kostendekkende werkprojecten zijn kleinschalige winkels en werkplaatsen, waar soms winst wordt gemaakt. Deze winst zal weer op je uitkering worden gekort. (Voor de stichting OVERAL kan dit beteke-

nen dat er geen winst meer aan de derde wereld kan worden besteed) Het projekt moet zoveel mogelijk op een commercieel bedrijf lijken, dat vooral niet concurrentievervalsens mag zijn. In het bedrijf mogen alleen artikelen gemaakt worden, die niet op grote schaal in winkels te koop zijn. Het gat in de markt waar geen bedrijven met monopolieposities in geïnteresseerd zijn, mag door deze projecten worden opgevuld.

Verder zijn er de samengestelde projecten, combinaties van de hier genoemde voorbeelden. En tenslotte zijn er de projecten die de gemeente zelf meehelpt opzetten, de zogenaamde gemeenschapstaken. Bij het sociaal cultureel werk komen betaalde krachten om dit te organiseren. De Nijmeegse PSP, PPR en CPN hebben een discussienota gepubliceerd, waarin gepleit wordt dergelijke projecten op buurtniveau te ontwikkelen. Hierbij wordt gedacht aan: renovatie, kinderopvang, reparatiewerkplaatsen etc.

De groepen die de gemeente hierbij voor ogen heeft zijn: de laaggeschoolde jongeren, buitenlandse jongeren en vrouwen.

ONBETAALD WERKEN OP GROTE SCHAAL

In de gemeentelijke nota lijkt het ideaal nog steeds een betaalde baan. Het zou zin en structuur aan je leven geven. De WOAU heeft tot doel dat werklozen "enige relatie kunnen hebben met het arbeidsproces" en dat ze "hun kans op een betaalde baan vergroten". Voor mensen die geloven dat ze ooit nog een betaalde baan zullen krijgen, lijkt de enige manier om dat te bereiken via een onbetaalde werkervaringsplaats. Dan is het opeens niet zo vrijwillig meer. De overheid stelt een betaalde baan in het vooruitzicht, terwijl ze de uitkeringen verlaagt. Veel mensen zullen hun best doen op de werkervaringsplaats, alleen die betaalde banen... die komen niet.

Nu het ekonomies systeem grote werkloosheid met zich meebrengt, en het werk dat er nog is geautomatiseerd gaat worden, willen de werkgevers de loonkosten gaan drukken, de overheid niet in het minst. Het leger werklozen bevat een groot aantal mensen die graag willen werken, en we hebben al gezien dat men het belangrijk vindt dat we het geloof in betaalde arbeid niet verliezen. Arbeid, daar is veel vraag naar, dan hoef je ook niet veel te verdienen, want de baan is op zich al een beloning.

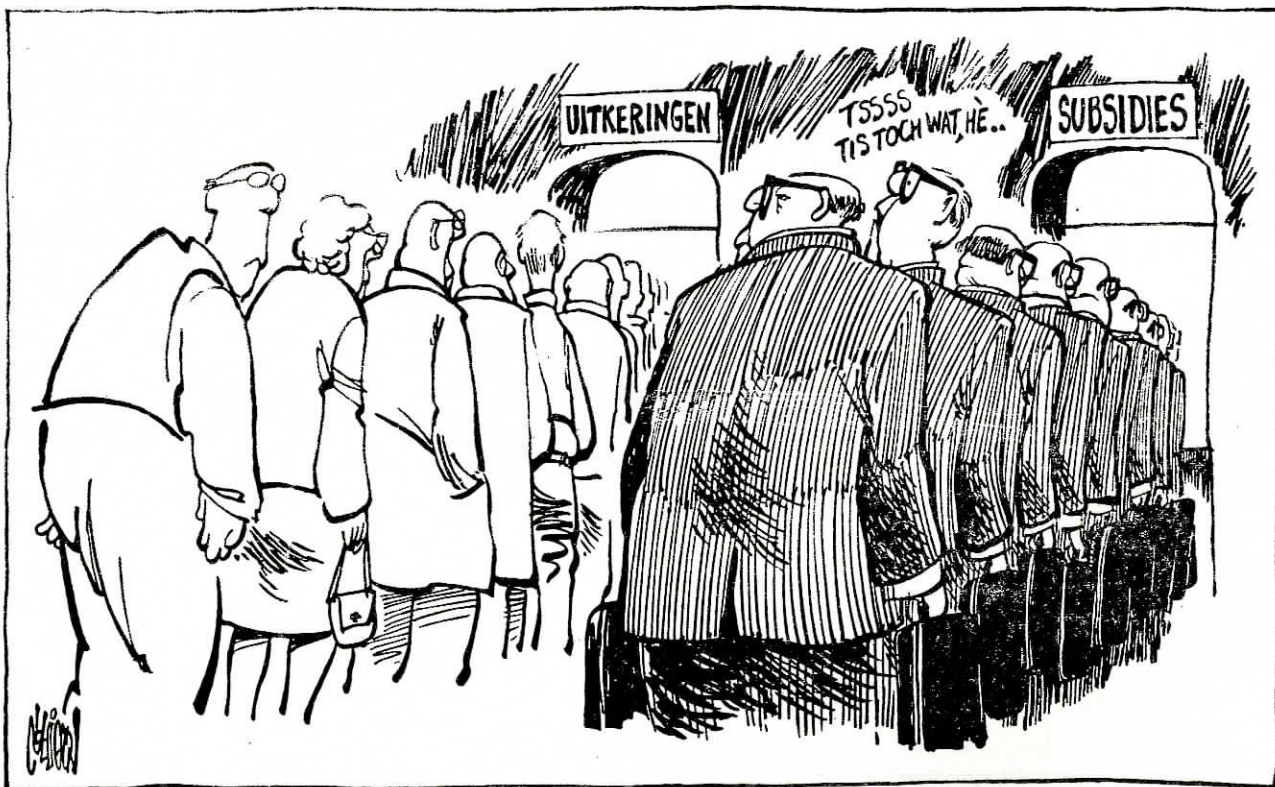
Door bezuinigingen is werk verdwenen

en worden nieuwe banen niet door betaalde krachten opgevuld. Daar worden in het welzijnswerk vrijwilligersters voor gevraagd, en nog konkreter in Nijmegen bij de st. Josef-school, een katholieke LTS, waar vrijwilligers gevraagd worden om een gedeelte van de taak van docenten over te nemen.

De gemeente noemt het een risico, dat wegbezuinigde banen door vrijwilligers worden overgenomen, maar onthoudt zich van verder commentaar. Wel wordt er nog vermeld dat er vanuit het rijk gepleit wordt om op grote schaal mensen in te zetten in taken die door bezuinigingen zijn weggevallen.

De WOAU is er niet in de eerste plaats om de mogelijkheid van vrijwilligerswerk te scheppen, maar om ze te beheersen. Er zouden gevaren ontstaan voor de arbeidsmarkt. Daarom mogen de activiteiten van kleinschalige bedrijven zo min mogelijk raakvlakken hebben met bestaande commerciële activiteiten. De produkten mogen alleen import vervangend zijn, recycling of ambachtelijk. Je mag niet onder de prijs gaan werken, of werk doen dat al door een bestaand bedrijf gedaan wordt. De kleinschalige bedrijven moeten voor de rest zoveel mogelijk op een traditioneel bedrijf lijken, wat betreft vestigingswetgeving de belasting en handelsregistratie.

Nergens in de nieuwe regels vindt je iets terug over de andere manier van werken die kleinschalige bedrijven voorstaan; dat het ook nog mogelijk, noodzakelijk is om mens- en milieuvriendelijk te werken.

TUIN ER NIET IN!

MELDINGSFORMULIER PRO DEO-WERKZAAMHEDEN
ENQUETE-GEGEVENS

Datum melding:

Naam:

Geb. datum:

Adres:

Tel. no.:

Woonplaats:

Uitkering: W.W.V., R.W.W.

Reg. no.:

Aard van het pro deo-werk:

- Het verlenen van medewerking aan vrijwilligerswerk in de welzijnssector
 Het doen van "klusjes"

Duidelijke omschrijving van de pro deo-werkzaamheden:

Geldelijke vergoeding: f _____ per _____

Adres waar de pro deo-werkzaamheden verricht worden:

Periode waarin de pro deo-werkzaamheden zullen worden verricht:

Op welke dagen en uren?

Handtekening:

Dit formulier inleveren bij de receptie van de Gemeentelijke Sociale Dienst of sturen naar
De Directeur van de Gemeentelijke Sociale Dienst
Marrenburg 25 6511 PS Nijmegen

In een niet eens zo heel grijs verleden probeerde de sociale dienst van Nijmegen inzicht te verkrijgen in wie er vrijwillig werk verricht. Dat dacht ze simpel te kunnen doen door daar een vraag over op te nemen op het maandelijks in te vullen RWW-inkomstenbriefje. Die vlieger ging destijds niet op door gerichte actie. Maar stilzitten doen ze daar niet. Terwijl wij deze brochure aan het maken waren, viel er bij een aantal WWV-ers bovenstaand enquête-formulier met een bijgaand schrijven in de bus. Op welke schaal de enquête verzonden is weten we we niet. Wél dat er op de sociale dienst stapels van die formulieren liggen te wachten op...invulling.

GEMEENTELIJKE SOCIALE DIENST NIJMEGEN

PRO DEO-WERK ***** VRIJWILLIGERSWERK ***** WERKEN MET BEHOUD
VAN UITKERING

In het dagelijks spraakgebruik wordt er geen verschil gemaakt tussen vrijwilligerswerk en pro deo-activiteiten (zonder financiële beloning). Het vrijwilligerswerk omvat van oudsher die activiteiten die na de normale arbeidstijd worden verricht (bijv. activiteiten binnen verenigingen, buurthuizen, deelname aan besturen). Pro deo-activiteiten met behoud van uitkering liggen op een ander vlak. Meestal wordt dit werk verricht op tijden dat normaal ook productieve arbeid wordt verricht. Het betreft ook meestal werk, waarvoor loon zou worden betaald, als er geld beschikbaar voor zou zijn geweest. Het verwarrende zit hem ook hierin dat er door de grote werkloosheid een verschuiving heeft plaatsgevonden in het vrijwilligerswerk. Omdat mensen zonder werk overdag niets te doen hebben, zijn dat mensen zonder werk overdag niets te doen hebben, zijn een aantal activiteiten van 's avonds naar overdag verschoven. Ook een veranderde visie op het begrip "arbeid" heeft ermee te maken. In het vervolg zal voor de duidelijkheid alleen nog gesproken worden over: "WERKEN MET BEHOUD VAN UITKERING".

De positie van de Gemeentelijke Sociale Dienst is in deze niet benijdenswaardig. Van de kant van de cliënt is er de druk om alle projecten goed te keuren. Aan de andere kant bestaat de druk van de werkgevers- en werknemersorganisaties om de eigen winkel te beschermen. Beide partijen hebben gelijk. Men zal moeten oppassen, dat er geen banen verdwijnen door het vrijwilligerswerk, of dat kleine zelfstandigen door vrijwilligersprojecten uit de markt worden geprijsd (oneerlijke concurrentie). Daartegenover staat wel de cliënt, die niet kan werken en toch wat om handen wil hebben. Vrijwilligerswerk kan veel betekenen voor mensen zonder werk. Zo hebben ze het gevoel weer mee te tellen, weer iets te doen voor een ander of voor de maatschappij.

Globaal zijn er bij het werken met behoud van uitkering vier verschijningsvormen aan te wijzen:

1. Onbetaald werk dat op individuele basis wordt verricht;
2. Onbetaald werk in georganiseerd verband binnen het kader van bestaande niet-commerciële organisaties of instellingen;
3. Onbetaald werk in georganiseerd verband binnen speciale door of onder verantwoordelijkheid van de plaatselijke overheid ten behoeve van werklozen gecreëerde projecten (gemeenschapstaken);
4. Onbetaald werk binnen andere (bijv. door belanghebbenden zelf georganiseerde) speciaal voor werklozen bestemde projecten.

In Nijmegen zijn twee manieren om toestemming te verkrijgen voor het werken met behoud van uitkering:

1. Er wordt individueel om toestemming gevraagd voor een bepaalde klus. Betrokkene kan hiervoor bij de sociale dienst een formulier verkrijgen.

Pro deo-werk, vrijwilligerswerk, werken met behoud van uitkering.

Na volledige invulling wordt dit aan de dienst geretourneerd.

- Een speciale commissie bekijkt het verzoek en geeft al dan niet toestemming. Het kan altijd mogelijk zijn dat eerst nog nadere informatie opgevraagd wordt.
2. Een instelling of vereniging vraagt om collectieve toestemming. Naar de procedure kan bij de dienst geïnformeerd worden. Indien een project goedkeuring verkregen heeft, betekent dat dat een aspirant-vrijwilliger geen toestemming meer aan de dienst behoeft te vragen en dit zelfs niet hoeft op te geven.

De commissie die een eventuele goedkeuring moet beoordelen, toetst de volgende voorwaarden:

- de werkzaamheden mogen niet worden verricht in een bedrijf;
- voor de werkzaamheden dient de organiserende instelling voor wat de loonkosten betreft geen subsidie te ontvangen of te kunnen verkrijgen;
- de door de individuele werkloze te verrichten werkzaamheden moeten activiteiten betreffen, die in de gegeven situatie doorgaans niet door een betaalde kracht zullen of kunnen worden verricht;
- de werkzaamheden mogen geen beroeps- of bedrijfsmatig karakter hebben.

N.B. Onbetaalde werkzaamheden in het weekeinde en in de avonden, alsmede die welke zijn aangevangen voor de intreding van de werkloosheid, zijn mogelijk zonder melding bij of toestemming van de Dienst.

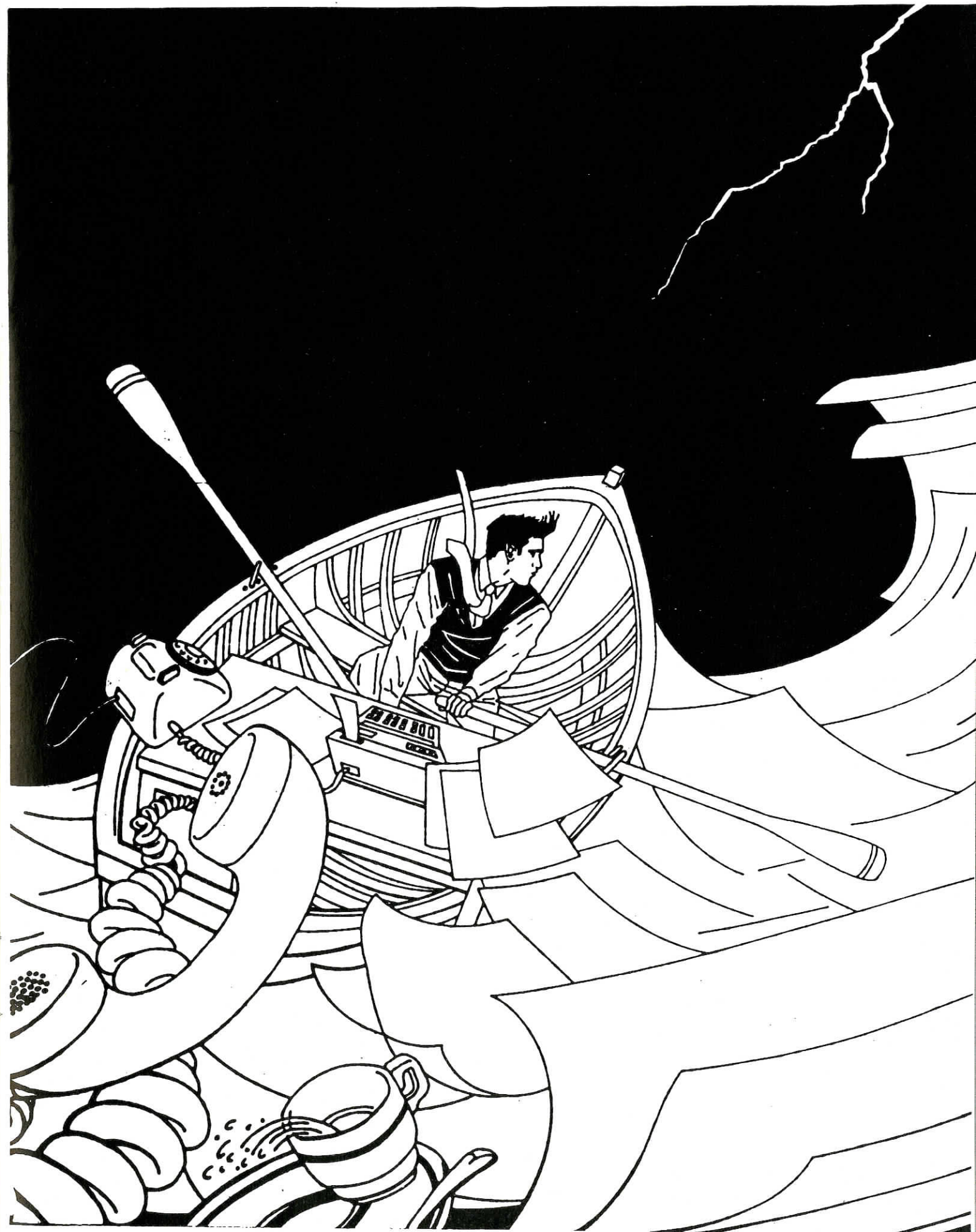
Betaalde werkzaamheden dienen uiteraard altijd aan de Gemeentelijke Sociale Dienst te worden opgegeven op de daarvoor bestemde inkomstenverklaringen met vermelding van de genoten inkomsten en de periode waarover het precies gaat.

Voor meer informatie over de mogelijkheden in het vrijwilligerswerk kun je je wenden tot de "vrijwilligerscentrale", van Welderenstraat 71, 6511 MD Nijmegen, telefoonnummer 080-232782.

Centrale Informatie Unit/PP

Zonder dat het in het bijgaand schrijven echt gezegd wordt is het overduidelijk dat de 'speciale kommissie' waarover gesproken wordt de toetsingskommissie is. Het smerige is dat iemand die het formulier nietsvermoedend invult (wat je bij dingen van de sociale dienst natuurlijk NOOIT moet doen) daarmee het project waar hij of zij werk ter toetsing voordraagt. Dat staat ook met zoveel woorden in de brief.

Wat niet in de brief staat, is dat zo'n toetsing zeer vervelende gevolgen voor het project kan hebben. Een negatief oordeel van de kommissie kan namelijk betekenen dat het onbetaalde vrijwillige werk in dat project vogelvrij wordt. Laat je dus niet om de tuin leiden door mooie praatjes over het belang van WERKEN MET BEHOUD VAN UITKERING. Leidt hen om de tuin. Laat je niet toetsen en vul de "enquête" dus NIET in.

DE

TOETSINGSKOMMISSIE,

In dit artikel wil ik aantonen dat de toetsingskommissies niet in het leven zijn geroepen om de eigen-werk-beweging vakkundig de nek om te draaien, maar dat ze wel dat effect kunnen hebben. Ze vormen namelijk een klein maar belangrijk onderdeel in een poging betaalde en onbetaalde arbeid te herorganiseren, en kunnen daarom niet geïsoleerd bekeken en bestreden worden: we zullen duidelijk moeten krijgen welke schakel de kie. vormt in het nieuwe arbeidsbestel. Over het doel van het nieuwe arbeidsbestel hoeven we ons weinig illusies te maken: een sterke economie waarin het bedrijfsleven ruim baan heeft en een flexibel, mobiel en zeer goedkoop arbeidsreservoir, dat zich noodgedwongen laat inzetten in de zogenaamde speerpunten van de economie. Met behoud van uitkering!

ERVARING OPDOEN BIJ VOLVOCAR

De laatste drie á vier jaar is de werkloosheid pas echt explosief gegroeid. Waren er in 1979 zo'n 210.000 mensen zonder een betaalde baan, in 1982 bedroeg dat aantal al 600.000 en tegenwoordig 850.000 mensen, waarvan 36% jongeren tot 23 jaar. Sinds die massawerkloosheid zijn steeds meer werklozen bezig met het organiseren van hun vrijwillig werk. Het (il)legaal werken met een uitkering dijt steeds meer uit en... wordt een faktor van betekenis. Voor de overheid, ondernemers en vakbeweging een reden om dat werk beheersbaar te maken en een duw te geven in een richting die zij wensen. Die richting is onderhand wel bekend. Het bedrijfsleven krijgt steeds meer de vrije hand en wordt in feite op zijn wenken bediend. Als je alleen al vluchtig door de Werkgelegenheidsnota 1983/84 bladert, valt dat direkt

op: het ontslagrecht wordt versoepeld, waardoor (voor ondernemers) te lange procedures aanzienlijk verkort worden; arbeidsbureaus nieuwe stijl, die zich volledig richten op de wensen van het bedrijfsleven; milieuvoorschriften die minder streng worden en mogelijkheden tot een flexibeler personeelsbeleid. Maar vooral: de organisatie van het onbetaalde werk. Daarmee sluit de overheid aan bij een trend die zich in alle hevigheid aandient, namelijk dat werklozen steeds vaker worden ingezet in gemeentelijke instellingen, de dienstverlenende overheidssector en commerciële bedrijven. Om wat voorbeelden te noemen. Volgens een niet openbaar gemaakt plan wil de gemeente Amsterdam 150 werklozen als kondukteurs op de trams zetten. De gemeente Utrecht laat 150 stageaires werken in het stadhuis met uitzicht op een reguliere betrekking. In Hengelo-Zelhem en Twello worden ruilverkavelingen uitgevoerd door werklozen. In Montfoort restaureren

ze het plaatselijk kasteel. Voor Volvocar staat 70 miljoen ter beschikking voor een onbetaald werkgelegenheidsproject. Dit is zomaar een greep uit de grabbelton, maar dat het niet om uitzonderingen gaat blijkt uit het feit dat bijna alle gemeenten met gemeenschapstakenplannen aan de slag zijn.

Ook de gemeente Nijmegen, die in haar nota 'Werken met een uitkering' (april 1984) onomwonden aansluit bij het indertijd zo verguisde Gemeenschapstakenplan van de voormalige minister Van der Louw. In Bijlage III van die nota schrijft zij onder de kop 'praktijkervaringsplaatsen' dat de studiegroep in het gewest Nijmegen is uitgegaan van het model Maastricht. Daar worden massaal voorlichtingsfolders onder jongens verspreid waarin de plaatsingsmogelijkheden bij het bedrijfsleven en de gemeentelijke diensten staan vermeld. Het is mogelijk daar een jaar lang onbetaald stage te lopen. De 'werkervaringsnemers' krijgen kontrakten die het plichtsmatige van het werk onderstrepen. Zo luidt artikel 7:

"De dagelijkse werkervaringstijd is voor de werkervaringsnemer gelijk aan de arbeidstijd." Artikel 9: *"Verzuim ten gevolge van ziekte moet de werkervaringsnemer zo spoedig mogelijk melden bij de begeleider en bij de uitkerende instantie"*. Van vrijwilligheid is hier geen sprake meer. Dit plan kreeg ondanks enorme kritiek uit diverse hoeken lovende woorden van minister De Koning. In de Werkgelegenheidsnota van 1983 spreekt hij dan ook over de praktijker-

varingsplaats (PEP) als een nieuw 'arbeidsmarktinstrument'. De PEP's richten zich voornamelijk op de marktsector. Volgens het voorstel van De Koning mogen bedrijven 10% van hun personeel opvullen met PEP's.

Naast de praktijkervaringsplaatsen hanteert het ministerie binnenkort nog twee andere arbeidsmarktinstrumenten: het DERDE ARBEIDSCIRCUIT en VERVANGING BIJ EDUCATIEF VERLOF. Het derde arbeidscircuit betreft het onbetaald werken in de dienstverlenende sector (het eerste arbeidscircuit is de marktsector, het tweede de reguliere, betaalde arbeid in de dienstverlenende sector). Het is de bedoeling dat zo'n 150.000 langdurige werklozen de wegbezuinigde plaatsen in de dienstverlening gaan opvullen. Dat getal van 150.000 ontleent het ministerie aan ervaringen die met soortgelijke projecten in West-Duitsland en België zijn opgedaan. Vervanging bij edukatief verlof betekent dat verlofgangers worden vervangen door uitkeringsgerechtigden, zonder dat er loonafspraken ontstaan. Het smerige van dit beleid is de gladde saus die er overheen gegoten wordt: de positie en kansen van werklozen moeten er zogenaamd door verbeteren, zodat ze in geval van volledige werkgelegenheid direkt inzetbaar zijn en niet het contact met betaalde arbeid hebben verloren.

Intern wordt echter al lang toegegeven dat de massawerkloosheid structureel is en zelfs gepland. Niet verwonderlijk dat op het ministerie van sociale zaken een interne discussienota ('Sektoraal Arbeidsmarktbeleid') cirkuleert

HET BEGIN VAN HET EINDE?

waarin wordt onderzocht hoe het ministerie kan bijdragen aan de versterking van de "ekonomiese struktuur". "Gedacht wordt aan het inzetten van technies geschoolde doch werkloze academici in bedrijven en kansrijke sektoren". Het is duidelijk dat werklozen een belangrijk onderdeel gaan uitmaken van het ekonomies beleid! Dat heeft zo zijn oorzaken. De gemeenten kampen met enorme tekorten

ONBETAALD UITZENDWERK:

EEN SPOOKBEELD!

Het inschakelen van werklozen in de ekonomie is een beleid dat ook wettelijk geregeld gaat worden. In februari van dit jaar stuurde De Koning de Wet Onbeloonde Arbeid Uitkeringsgerechtigden (WOAU) ter diskussie naar de

NA ZO'N VEERTIG JAAR WERKERVARING
IN ONS BEDRIJF..

... MOET JE
TOCH GEMAKKELIJK
ERGENS EEN
BAANTJE KUNNEN
KRIJGEN ?

zodat zij er direkt baat bij hebben dat werklozen worden ingezet op wegbezuinigde plaatsen. Belangrijker is de Brede Ongerustheid over de Lost Generation. Werklozen verspelen door hun groeiend gebrek aan ervaring niet alleen hun kansen op betaalde banen, er is ook sprake van arbeidsontwenning, en het lak hebben aan voorschriften van de overheid. Er wordt massaal geschnabbeld in een zelfbepaald werktempo en eigen arbeidstijd. Soms wordt er geld voor gevraagd, soms niet. Niet bepaald de Piet Hein-mentaliteit waardoor Nederland groot is geworden! Dat blijkt ook uit de woorden van staatssekretaris De Graaf: de overheidsplannen voor onbetaalde arbeid "bieden de mogelijkheid tot ontplooiing, tot het verkrijgen van inzicht in eigen capaciteiten, het vergrovan het zelfvertrouwen en leveren een zekere arbeidsgevenning."

Stichting van de Arbeid, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en het Interprovinciaal Overleg. Die wet moet gaten in bestaande regels gaan dichtten en tegelijkertijd als bindmiddel tussen allerlei wetjes en regels functioneren. Formeel luidt de doelstelling:

De wet "is nodig om deelnemers aan onbeloonde arbeid een ondubbelzinnige rechtspositie te geven en om te vermijden dat onbedoeld toch loonaanspraken ontstaan. Tevens is nodig dat de regelgeving een redelijke bescherming geeft tegen het optreden van ongewenste effecten, in het bijzonder verdringing van beloonde arbeid, konkurrentievervalsing en budget- of subsidievervalsing". De wet moet dan ook gezien worden in het kader van de "noodzaak tot beheersing van de uitbreiding van onbetaald werken".

Het "beheersingsinstrumentarium" vormt de instelling van een lande-

lijk netwerk van 65 regionale toetsingskommissies, waarin het rijk, werkgevers, vakbonden, gemeenten en sociale diensten, werklozenorganisaties en vrijwilligerscentrales zitting hebben. Zo'n toetsingskie. gaat beoordelen of instellingen, bedrijven of projekten onbetaalde arbeid door werklozen mogen laten verrichten. Tekenend voor de plaats en status van de kommissies is het touwtrekken om de macht binnen de kommissies. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten wil bijvoorbeeld dat de autonomie van de gemeenten overeind blijft en pleit daarom voor lokale in plaats van regionale kommissies en voor een vetorecht van de leden in plaats van de voorgestelde unanimiteit. Uit een brief van De Koning aan de vaste kamerkie. van Sociale Zaken blijkt overduidelijk dat dat de bedoeling niet is: het rijk wil een zeer beslissende vinger in de pap hebben, omdat het werken met een uitkering onderdeel is van een landelijk ekonomies beleid. Of in zijn eigen woorden: De toetsingskie.'s moeten gaan draaien op regionaal nivo "in verband met de effecten van het werken met behoud van uitkering in een wijdere omgeving dan het gemeentelijke gebied(...)". Ook blijft de unanimiteit overeind staan, zodat de gemeentelijke rol kleiner wordt. Wat de werkelijke bedoeling van De Koning is blijkt vooral uit de manier waarop sektoren zullen worden aangewezen waar onbetaald gewerkt mag worden. Hij wil dat gaan doen door middel van Algemene Maatregelen van Bestuur, waardoor iedere (parlementaire) controle omzeild wordt. Die werkelijke bedoeling blijkt eveneens uit de WOAU zelf.

Omdat de wet alleen hoofdlijnen aangeeft wordt het mogelijk de regeling "op onderdelen aan te vullen of te wijzigen, zodat een flexibel beleid mogelijk is, bijvoorbeeld in verband met veranderende arbeidsomstandigheden" "Zo is nu reeds duidelijk dat eventuele invoering van het derde arbeidscircuit, praktijkervaringsplaatsen en educatief verlof een aantal bijzondere bepalingen vergt die niet voor andere vormen

van onbeloonde arbeid behoeven te gelden".

Hier zit 'm dus de kneep: de drie arbeidsmarktinstrumenten vormen de overheidsplannen op het gebied van onbetaalde arbeid en krijgen te maken met bijzondere bepalingen. Op die manier heeft de overheid een slagvaardig instrument in handen, waarmee het onbetaalde werk beheerst en het bedrijfsleven op ieder gewenst moment gesteund kan worden.

En dan lijkt de volgende stap de verplichte werkverschaffing. Dat is een tendens die bijvoorbeeld blijkt uit een interne nota ('Werk of Uitkering') van het ministerie van Sociale Zaken. Op zich is die nota misschien niet meer dan een 'vingeroefening', maar je wordt akelig van wat erin staat: "door het beschikbaar stellen van een uitkering vermindert in zekere zin de noodzaak tot het zoeken van betaalde arbeid. "Het is echter niet de functie van de werkloosheidsregelingen om structurele werkloosheid op te vangen". Daarom wordt er gepleit voor een werkvoorziening voor anderhalf miljoen werlozen en gedeeltelijke arbeidsongeschikten op straffe van het verlies van hun uitkering. De verplichte werkverschaffing sluimert ook door in de wil tot beheersing van de onbetaalde arbeid: De toetsingskommissies lijken niet op de eerste plaats bestemd voor de toetsing van kleinschalige projekten, maar om te zorgen dat het onbetaald werken wordt gestimuleerd ten gunste van de "kansrijke sektoren" van de ekonomie. Daarmee wordt de stap naar vrijwillig-verplicht wel heel erg klein, want op deze manier ontstaat er een arbeidsreservoir van werklozen die bijtijds kunnen worden ingepast in het ekonomies herstel. Onbetaald uitzendwerk als het ware. Een spookbeeld?

MONSTERVERBOND VOOR

DE ARBEIDSSTAAT

Op het gevaar af van tendencieuze HP-journalistiek verdacht te

worden, vind ik het zinnig wat algemene lijnen te schetsen om duidelijk te maken hoe er in bepaalde kringen in Nederland tegen de ontwikkeling van de economie wordt aangekeken. Daardoor komt het bovenstaande namelijk in een kontekst te staan.

Er is sprake van een Nieuw Economies Elan. Politiek en ondernemend Nederland steekt zijn of haar bewondering voor het Amerikaanse (Friedman)model niet langer onder stoelen of banken. De vakbeweging houdt zich opmerkelijk koest, wil 'best wel' meedenken over deze face-lift á la americaine. In hoge ambtenarenkringen op de ministeries is het praten en denken over de amerikanisering van de economie behoorlijk in zwang geraakt. Van daaruit zijn met name CDA-politici klaargestoomd voor niets en niemand ontziende besnoeiingen in de verzorgingstaat ten gunste van de marktsektor.

Een van die klaarstomers is de Economies Adviseur van Lubbers, Van de Graaf (niet te verwarren met De Graaf). Die schreef na een bezoek aan de Verenigde Staten een zeer enthousiast verslag over wat hij daar zoal gezien had: een overdie zich zo goed als afzijdig van het bedrijfsleven houdt, zeer lage uitkeringen, bedrijven die de lonen zo laag kunnen houden als het aanbod van werkwilligen en het zeer lage minimumloon toelaten (de zogenaamde flexibele lonen) en een zeer soepel ontslagrecht. Op zich niets nieuws. Wél nieuw is dat dit soort geluiden tot in alle geledingen van de POLITIEK is doorgedrongen. De verzorgingsstaat is dood, leve de solidariteit in eigen kring! Het ministerie van Sociale Zaken legt belangrijke fundamenten voor dit nieuwe elan. Er wordt daar gezegd dat flexibele lonen een oplossing kunnen zijn voor de werkloosheid, mits ze samengaan met een forse verlaging van het minimumloon. De Koning heeft zich in dit verband al uitgelaten voor afschaffing van het minimumloon en is voorstander van het minimumUURloon. De minimumjeugd-lonen zijn al gereduceerd tot een zakgeld. Uiteraard gebeurt alles met de beste bedoelingen

voor de werkgelegenheid en de Lost Generation, want daarnaar gaat hun "grootste zorg" uit. Onder dat mom gaan ook steeds meer bedrijven over tot arbeidstijdverkorting (met inlevering van prijskompensatie) Dat biedt ondernemers nogal wat buitenkansjes. Ze willen dan ook geen arbeidstijdverkorting per week maar per jaar. Daardoor kunnen ondernemingen zich namelijk gemakkelijk aanpassen aan de grillen van de markt. Dus wordt de werkweek *gemiddeld* 38 uur. Dat wil zeggen dat er weken van 20 en weken van bijvoorbeeld 60 uur gemaakt worden, al naar gelang de wensen van de ondernemers.

VOORLOPIG, NEEM IK JE AAN
VOOR EEN UUR PER JAAR

Zonder betaling van een overuren-toeslag, want overuren bestaan dan niet meer. Tel uit je winst. Bovendien kan met arbeidstijdverkorting de mentaliteit van moderne jongeren geïntegreerd worden in het bedrijfsleven. Alle persoonlijke voorkeuren krijgen een plaats: deeltijdwerk, uitzendwerk, op afroep beschikbaar zijn, thuiswerk, freelance-werk, etc. Onzekere arbeid zou je het kunnen noemen. Ondernemers streven steeds meer naar het beperken van het kernpersoneel, dat in tijden van bloei aangevuld wordt met tijdelijke werknemers. En, sinds kort dus, werklozen. Ziehier de mooie taak die voor ons is weggelegd.

EN HOE ZIT DAT MET DE

EIGEN-WERKBEWEGING ?

Een van de belangrijkste gevolgen van een dergelijke arbeidsstaat is de enorme verpaupering: lage, flexibele lonen en lage uitkeringen, zodat je wel móét werken om je hoofd boven water te houden. De disciplinerende door loonarbeid zal enorm zijn. Mensen zullen zich als een mobiel arbeidsleger moeten laten inzetten in die sectoren waar ze nodig zijn, tegen lage lonen, zonder veel rechten. En ze zullen het graag doen. Daarnaast groeit er een zogenaamde informele economie van 'kleine zelfstandigen': mensen die puur om de poen schoenen lappen en poetsen, stoelen repareren, onderhoudswerk verrichten en andere kleine diensten uitvoeren. Die informele economie heeft een warm pleitbezorger uit onverwachte hoek: het ministerie van Sociale Zaken; "Voor de werkgelegenheid is de opkomst van de informele economie eigenlijk niet slecht". Omdat mensen die in het informele circuit werken gedwongen zijn hun arbeid aan te bieden onder de prijs van de reguliere arbeid, zal dat loonkostendrukkend werken.

De ontwikkeling naar een informele economie, die wij eigenlijk alleen nog maar kenden uit ontwikkelingslanden, gaat heel hard omdat de kleinschaligheidsbeweging er in zekere zin aan meewerkt door te streven naar loonvorming. Die ontwikkeling zal nog harder gaan door de instelling van de toetsingskommissies: de enige manier om uit haar greep te blijven, is door te zorgen dat je niet op haar werkterrein komt. Dan kom je al snel uit bij loonvorming. Een andere manier is illegaal te gaan werken met alle konsekwenties vandien. Loonvorming gaat onherroepelijk gepaard met een zelfuitbuiting waar je niet goed van wordt. Hard werken voor 1000 piek per maand. Als je niet lukt met 40 uur, dan met 60 of desnoods 80 want het werk is toch leuk? Als het je zelfs dan niet lukt een concurrerend produkt op de markt te brengen, ga je knabbelen aan de kwaliteit van wat je maakt. In plaats van milieuvriendelijke dure grondstoffen neem je de goedkopere en niet zo heel vriendelijke grondstoffen. Van de oorspronkelijke ideeën blijven er niet veel over, maar je hebt in ieder geval het gevoel van onafhankelijkheid. "Ik tel mijn idealen, het worden er steeds minder..."

ARBEIDSPlicht? VROUWEN & ARBEIDSETHOS

"Gelijke en gelijkwaardige deelname van vrouwen aan de betaalde arbeid is een emancipatiedoelstelling op zich, niet alleen omdat dit de mogelijkheid van economische zelfstandigheid schept, maar ook omdat het de toegang tot belangrijke maatschappelijke waarden, zoals bestaanszekerheid, carrière mogelijkheden, macht, status, prestige en individuele ontplooiing bepaalt".

Dit las ik in het laatste februari nummer van OPZIJ, feministisch maandblad. Hierin wordt het beleidsplan van de staatssecretaris van Emancipatiezaken voor 'n algehele wettelijke arbeidsplicht voor mannen en vrouwen, dat volgende maand in de Tweede Kamer komt, met gejuich ontvangen. In 1990 'n wettelijke arbeidsplicht voor iedereen van 32 uur per week. OPZIJ, en met hen vele andere vrouwen, zien dit als 'n overwinning. Maar... zal de huidige (mannelijke) werkkultuur wel feministischer worden na zo'n grootscheepse inschakeling van vrouwen in de loonarbeid? En... waarom verbinden nog zo weinig vrouwen politieke eisen aan de kwaliteit, organisatie en doeleinden van betaald werken? Terwijl nu bij zowat alle acties, manifestaties en dergelijke van vrouwen de eis van betaald werk de boventoon voert?

In 'n groot deel van de vrouwenbeweging is kritiek op 't mannelijke arbeidsethos nog 'n blinde vlek. Over bijna alles hebben vrouwen mannennormen aangevochten -wonen, relaties, vrijen, kernenergie, militarisme, aktievoeren, etc.- maar op het gebied van 'werk' blijken veel vrouwen nog gevangen te zitten in de logica van 't mannelijk kapitalisties denken. Vooral 'sociaal-demokratiese' vrouwen - PvdA, vakbonds-, maar ook CPN én VVD-vrouwen - lopen in het voetspoor van de mannelijke arbeidsmoraal. Is betaald werk wel een 'oplossing'? Op het gebied van financiële onafhankelijkheid wèl enigszins, want veel (de meeste?) vrouwen hebben nu niet eens een eigen inkomen. Het idee van individualisering van inkomens, wat ook achter 't beleidsplan van de arbeidsplicht steekt, daar ben ik het volstrekt mee eens. Maar om dit inkomen zonder meer te koppelen aan de ongelijke, onderdrukkende loonverhoudingen van nu, is in mijn ogen weinig 'bevrijdend' voor vrouwen. Voor mannen trouwens ook niet. Vrouwen die betaald werk eisen willen niet alleen - eindelijk eens eigen - geld, maar ook meer zeggenschap, ontplooiingskansen en zelfstandigheid in de maatschappij. En in het bijzonder tegenover mannen. Ondanks dat de huidige situatie van vrouwen op de arbeidsmarkt en de laat-

ste eeuw geschiedenis van vrouwenarbeid toch duidelijk iets anders laten zien, gaan veel vrouwen er nog steeds vanuit, dat al deze zaken binnen de huidige arbeidsorde zomaar voor het grijpen liggen (zie inleidend citaat). Maar technologiese ontwikkelingen en kapitalistiese arbeidsefficiëntie hebben het werken (en leven) verregaand gefragmenteerd en gespecialiseerd. En gescheiden op basis van seksen. De menselijke arbeid is een functie geworden in dienst van kapitalistiese doeleinden. Zoals winstprincipes, rendementsoverwegingen, doelmatigheid, etc. En zo van haar zelfstandigheid en eigenwaarde ontdaan. Mensen zijn werktuigen geworden van het systeem in plaats van andersom. Dit is voor mannen niet erg 'bevrijdend en ontplooiend' maar voor vrouwen nog minder. Méér nog dan mannen, werden en worden vrouwen in het productieproces tot verlengstuk van machines gedegradeerd : telefonistes, typistes, inpaksters, kassières. Routinebanen, met lage lonen, weinig 'vooruitzichten' op de onderste treden van de maatschappij. Gehoorzamen en beleefd zijn. Taylor, die zo'n 100 jaar geleden de basis legde voor de wetenschappelijke kapitalistiese bedrijfsvoering zei bijvoorbeeld over telefonistes: "de ideale telefoniste is een 'human machine'". En hier is - tot op de dag van vandaag - in veel 'vrouwenbanen' nog maar weinig verandering in gekomen, de vermeen-

de vooruitgang ten spijt. Bovendien drukken veel banen vrouwen nog eens ekstra in haar seksuele rol - stewardessen, receptionistes, fotomodellen, verpleegsters - en in haar dienstbaarheid en beschikbaarheid voor mannen. Diezelfde banenmarkt, waarvan veel vrouwen nu zulke hoge verwachtingen hebben, ontnemt ons juist de zo fel begeerde zeggenschap zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. Betaalde arbeid adelt dus niet erg en het adelt vrouwen wel het minst.

EEN BAANLOOS-ETHOS

Het is bijna iets immoreels om op dit moment de (loon-)arbeid - maakt-vrij-gedachte binnen de vrouwenbeweging aan (af) te vallen. Want betaalde banen zijn voor de toekomst van de vrouwenbeweging - zeker nu de werkloosheid juist ten opzichte van vrouwen zo wild om zich heen slaat - 'n soort bestaansvoorwaarde geworden, zo lijkt het tenminste. Anders wordt je voorgoed van het paard gewipt. Daarom scharen zowat alle vrouwengroepen en organisaties zich nu achter de eis voor recht op betaald werk met als ekstreemste strategie hiervan de algehele arbeidsplicht. Zelf krijg ik het, als bewust werkloze vrouw, verschrikkelijk benauwd van zo'n wettelijke arbeidsplicht. Weet je dan een alternatief op dit moment, wordt mij en andere (bewust baanloze) vrouwen vaak gevraagd. Nee, ik kan niet zomaar een pasklaar antwoord uit m'n mouw schudden. Want ondanks dat er nu - langzaam - 'n soort alternatief 'arbeidsethos' en anti-arbeidsethos groeit bij bewust baanloze vrouwen, vrijwilligsters en vrouwen uit de eigen-werkbeweging is hierover tot nu toe nog niet echt 'politiek' gepraat en geschreven. Ik heb rondgekeken en gepraat in m'n omgeving - in Amsterdam in het 'politieke' vrouwen-'werk' bewegingscircuit, de vrijwilligsterscentrale, uitkeringsfront en dergelijke en gezocht in vrouwenbladen. Zo langzamerhand beginnen 'autonome' ingestelde vrouwen - juist door de werkloosheid en op basis van uitkeringen - zich lossier te maken van de gangbare arbeidsverhoudingen en ar-

beidsmoraal. De werkloosheid veroorzaakt zo onderhand een ware kultuurschok in de (be)heersende arbeidsorde. Veel vrouwen zien voorgoed af van 'n betaalde baan en moeten opeens geheel vanuit zichzelf gaan kiezen en bedenken hoe ze haar levens willen inrichten. Dit is lang niet altijd gemakkelijk, omdat je hierbij niet alleen tegen de stroom van sociale dienstregels, vakbonds-cao's en toetsingscommissies in moet roeien, maar ook tegen de heersende normen over arbeid, die nog steeds het denken en doen in 'onze' monokultuur bepalen. Toch ontdekken steeds meer vrouwen (en mannen) 't leven en 'werken' buiten Het Gareel. Bij nader inzien verwachten zij nog maar weinig feministies heil van 'n betaalde baan. Vrouwen die haar eigen 'werk' (in ruime zin) organiseren proberen zich -zo goed en zo kwaad als dat lukt- in haar manier van werken te verzetten tegen de mannenmanier -zoals prestige, machtsstreven, carrière drang en konkurentie- volgens welke 'ons' arbeidsbestel reilt en zeilt. Vanuit 'politieke' kritiek op de mannenmanier of omdat ze dan gewoon zelf hopen tot haar recht te komen. Ze proberen bijvoorbeeld persoons-, kwaliteits- en milieu-bewuster te 'werken', zodat doel en inhoud van 't werk niet teveel gescheiden raken, zoals in het 'normale' bedrijfsleven. En zien erop toe, dat iedere vrouw zoveel mogelijk bij de totale gang van zaken betrokken blijft door allerlei klussen -de leuke en de rotte- onderling af te wisselen. Om zodoende (te) verregaande specialisaties en

'vervreemding' tegen te gaan. Met 'n uitkering gaat dit trouwens beter dan wanneer je loonvormend probeert te werken. Want dan is het vaak 60 à 70 uur per week ploeteren op 'n door kapitalistische konkurrentie verziekte markt.

'Werken' moet hier trouwens wel ruim en niet louter 'produktiegericht' worden opgevat. Er horen allerlei bezigheden bij die nu vorm krijgen binnen 'n 'autonoom-vrouwen-uitkerings-circuit'. Vrouwenbladen, radio, kafe's, aktiegroepen, wetenschaps-groepjes, krèches, tejatergroepen, en ga zo maar door. Deze 'autonome' lijn binnen de vrouwenbeweging is uit nood, deels uit politieke overtuigingen (van vrouwen die bewust buiten het mannsysteem willen blijven) aan het ontstaan. Zonder dit alles te willen verheerlijken en als De Oplossing aan te dragen vind ik dat het de hoogste tijd wordt dat juist deze vrouwen haar praktijkervaringen en ideeën eens gaan plaatsen in 'n breder kader van vrouwenstrijd tegen het mannelijk arbeidsethos.

DE LAATSTE RESTJES

In de eerste plaats natuurlijk een discussie aangaan met de 'sociaal-demokratiese' vrouwen die zich zo verheugd en loyaal opstellen achter het beleidsplan van emancipatiezaken voor die in 1990 op komst zijnde algehele arbeidsplicht. Tijdens de winteruniversiteit vrouwenstudies waar ik samen met tien andere vrouwen het programma: Beter werk of beter werkloos? had opgezet, bleek dat de bewust-baanloze-strategie van vrouwen meestal nog als a-politiek en marginaal werd afgedaan.

Je eigen werk kreëren en bezigheden kiezen werd gezien als een vrijblijvend zoethoudertje om je in de 'running' te houden totdat je écht, want betaald werk zou vinden. De baanloosheid werd nog voornamelijk als De Rem Op Bevrijding en Ontplooiing van vrouwen benaderd. Laat staan dat de nieuwe ideeën, praktijk en keuzevrijheden die steeds meer vrouwen met een uitkering ontdekken echt aansloegen. "De echte macht die vrouwen nodig hebben ligt op de arbeidsmarkt!" Het groeiende onafhankelijkheidsgevoel en zelfbewust-

zijn van 'werken' op zelf gekozen en gekreëerde voorwaarden ten spijt. Tussen de 'sociaal-demokratiese' vrouwen en de autonome vrouwen bestaan niet alleen diepgaande ideologische, maar ook machtsverschillen. Dit wordt duidelijk als we de gevolgen van zo'n algehele arbeidsplicht eens gaan bekijken voor het 'autonome' feminisme. De eerste groep bepaalt de 'politieke' lijn in de vakbonden, de tweede kamer en op het staatssekretariaat voor emancipatiezaken. Zij bewandelen vanuit deze posities de wettelijke wegen van de parlementaire besluitvorming. Wanneer haar ideeën wet worden gemaakt dan kunnen deze zonder pardon aan vrouwen die 'n autonome strategie verkiezen worden opgelegd. De algehele arbeidsplicht, die als feministies wordt gepropageerd zal amper leiden tot een feminisering van de werkkultuur. Zeker niet wanneer het mannelijke arbeidsethos kritiekloos wordt overgenomen. Het zal eerder leiden tot een vernietiging van 't autonome feminisme en daarmee van de belangrijkste kans om te zoeken, te eksperimenteren met 'n andere leef- en werkstijl voor vrouwen. Alle vrouwen moeten immers in de loonarbeid worden opgenomen, de loonverhoudingen drasties uitgebreid (door de staat) en bezigheden met behoud van uitkering ten gunste "van de reguliere arbeid onder strikte voorwaarden geregeld." (OPZIJ, feb. '84) Zo betekent de eerste strategie de doodsklap voor de tweede. Wat wél bereikt wordt is 'n zelfstandig inkomen voor vrouwen: loon of een uitkering. Zo'n arbeidsplicht laat dus wel duidelijk zien hoe scheef de inkomensverhoudingen tussen mannen en vrouwen liggen. Maar er wordt nauwelijks gerept over de door mannen bepaalde voorwaarden waaronder vrouwen straks die arbeidsmarkt op moeten. Laat staan over andere dingen die hiermee samenhangen zoals: de noodzaak en zin van werken, de verspillingseconomie, de milieuvernietiging, de noodzaak van het verzinnen van allerlei banen bij een arbeidsplicht door de staat en het bedrijfsleven.

Om alle vrouwen van een betaalde baan te voorzien moet de loongelegenheid sterk worden herverdeeld en uitgebreid. Vooral de staat moet dan een stimulerend beleid voeren. Veel werk

dat nu door vrouwen gratis en voor niets wordt gedaan, zoals huishouden, bejaardenzorg, burenhulp, kinderopvang, wassen en koken, moet dan in loonverhoudingen worden georganiseerd. Dit heeft zeker haar voordelen op dit moment. Het hebben van betaald werk maakt vrouwen sterker tegenover mannen. Je kunt niet meer zo vanzelfsprekend gedwongen worden om de onbetaalde 'vrijwillige' werkjes op je te nemen. In het arbeidsplichtplan zit ook de strategie van de arbeidstijdverkortening verwerkt. De eerste stap is naar 32 uur, dat zet nog niet zoveel zoden aan de dijk, maar verschillende vrouwen gaan nu al verder en zijn bezig met het oprichten van een vereniging voor de 25-urige werkweek. Maar toch gaan ook zij uit van de noodzaak tot behoud en vooral uitbreiding van de traditionele werkgelegenheid en ontbreekt iedere kritiek op kwaliteit en doeleinden van de betaalde arbeid. Integendeel, betaalde banen voor vrouwen worden als een enorme verworvenheid gepresenteerd. Bovendien negeren zij de nieuwe ideeën en ervaringen van eigenwerk en bewust baanloze vrouwen volkomen.

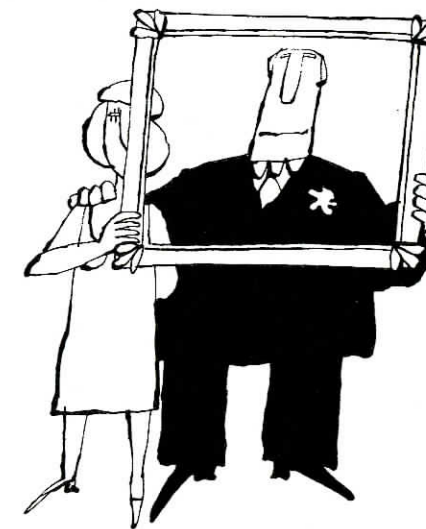
Er zitten heel gevaarlijke kanten aan het steeds verder organiseren van het leven in loonverhoudingen door overheid en ondernemingen. (Op de vernietiging van de eigen-werk-beweging van vrouwen heb ik al gewezen) Het betekent niet alleen 'n nóg verdere inlijving van -de laatste restjes- zelfbepaald en zelfbeheerd leven door de staat en ondernemingen. Maar ook 'n (nog) verdergaande afstemming van menselijke bezigheden, verlangens idealen en 'keuzes' op kapitalistische doeleinden dan je nu al hebt. Zo worden er steeds meer stukjes van het leven gestandaardiseerd in beroepen en banen gegoten en van haar eigenheid en eigenwaarde beroofd. De voorstelsters van de arbeidsplicht hebben kennelijk niet in de gaten hoe totalitair en onderdrukkend de gevolgen van zo'n plicht zullen uitpakken. De groeiende beroepsmatigheid ontnemt mensen eerder kennis en macht over zichzelf, dan dat ze die geeft. Je leert jezelf vooral op één gebied ontwikkelen (volgens de beroepsstandaarden die er zijn). Je andere kwaliteiten worden naar de 'vrije-tijds-sfeer' verbannen of blijven überhaupt braak liggen. Je bent je beroep. Je

bent, wat je ekonomies voor dit systeem betekent. Bovendien ga je jezelf ervaren in termen van marktwaarde: Ik word komputersdeskundige, kassajuffrouw, loketbediende, ga in het leger, omdat er geld mee te verdienen valt en niet omdat het op zichzelf leuk of zinvol zou zijn.

Zo worden mensen voortdurend gedwongen om hun levens te vullen en verlangens te richten op activiteiten die een ekonomiese waarde hebben of een bestaanszekerheid garanderen (trouwen bv. voor vrouwen). Je positie hangt af van je 'marktwaarde' voor de 'samen'leving. En het zijn vooral de overheid en het bedrijfsleven die dit bepalen. Een arbeidsplicht maakt dit alles nog onontkoombaar.

MANNENMACHT ?

Hét argument achter de arbeidsplichtstrategie is dat vrouwen dan Macht zullen verwerven. Dat wil zeggen de macht die mannen die nu hebben. Het lijkt er op, dat mannen veel macht hebben want ze zitten aan de top, maken de wetten en kernraketten, beheersen de komputers en hebben het geld, het produktieproces en het militaire apparaat in handen. Maar om in dit alles mee te kunnen draaien hebben mannen wel een hoge prijs moeten betalen. Ze hebben bij zichzelf -en bij elkaar- die 'vrouwelijke' vermogens moeten onderdrukken ten behoeve van het funktionieren in dit systeem:

je eigenwaarde ook kunnen ontleen aan niet-ekonomiese, niet-konkurerende bezigheden, gevoelsmatigheid, relationele vermogens, 'n bepaalde openheid. Mannen hebben zich veel meer moeten vereenzelvigen met de logica van het kapitalisme en zijn 'beroeps- en baangerichtheid' dan vrouwen. Nu de werkloosheid toeslaat staan mannen vaak met lege handen. Ze ontleenden hun eigenwaarde, status, macht en identiteit aan een beroepsorde die nu aan het afbrokkelen is. Vrouwen zijn al sinds jaar en dag 'baanloos' en hielden zich altijd al bezig met onbetaalde bezigheden zonder maatschappelijke status. Maar nu mannen opeens hun dagen moeten vullen met dingen die geen status hebben en (ekonomies) niet meetellen wordt hierdoor mannen: politici, vakbondsbestuurders, ekonomen- een geweldig probleem van gemaakt. Kongressen worden gehouden over de werkloosheid, door psychologen, ekonomen en andere deskundigen (bang voor hun eigen baan?) omdat het hele bolwerk waarop de bevoorrechte positie van mannen gebaseerd is in elkaar dreigt te storten. Wel hypokriet tegenover vrouwen, niet?

VERZET TEGEN DE WERKSTAAT

Vrouwen hebben altijd al geweten wat het is om geen macht te hebben, om er buiten te staan. Vrouwenlevens en vrouwenwerk zijn veel minder verbonden geweest met 't najagen van geld, prestige, status en macht (uitzonderingen van de 'succesvolle' vrouwen daargelaten), maar eerder met dienstverlening, gratis hulp, menselijke relaties en verzorging. Deze gratis koesterende rol werd en wordt vrouwen van alle kanten opgedrongen. Vooral mannen varen er wél bij en vrouwen zelf worden binnen dit systeem tot financiële afhankelijkheid gedwongen. Daarom wil een deel van de vrouwenbeweging dat vrouwen nu ook met macht en status leren omgaan, carrière leren maken. En via een wettelijke arbeidsplicht vrouwen zelfs dwingen zich deze 'mannenmanier' eigen te maken. In plaats van het mannelijke achterna te lopen en te verheerlijken zou je beter kunnen kijken wat vrouwen -en werkloos geworden mannen-

juist door hun buitengesloten-zijn eigenlijk aan ervaringen en ideeën te bieden hebben. En bovendien zijn er ook onder de baanhebbenden mensen die hun werk weinig 'bevrijdend' vinden. Mensen die het laagstbetaalde, ondergeschikte werk moeten doen. Of die de hele dag hetzelfde moeten doen, zonder enig zicht te hebben en te krijgen op het grotere geheel. Juist omdat veel werk -door de automatisering en 'efficiënte' arbeidsverdeling van haar kwaliteit en eigenwaarde werd beroofd- zijn er steeds meer mensen ontevreden met hun werk. Toen ik bij de PTT op kantoor werkte was het bij de meeste mensen 's maandags steeds: ah bah, wééér zo'n hele week. En 's woensdags begon iedereen al weer reikhalzend over het weekend te praten. Verzet tegen de werkkultuur is vaak 'stiekum' en individueel: ziekmelden, lang op de WC blijven zitten, pauzes oprekken. Toen ik bij de Bijenkorf als verkoopster werkte zag ik dat de mensen daar een hele sport van maakten. Tot nu toe is dit verzet nog niet erg 'politiek' gemaakt, zeker niet door de vakbeweging en de PvdA die nog steeds de arbeid-maakt-vrij gedachte huldigen. Een anti-arbeidsethos, 'n verzet tegen deze werkstaat, moet daarom juist door laagbetaalden ontevreden werkers en baanlozen: vrouwen, werkloze mannen, jongeren, bejaarden, 'arbeids'-ongeschikten, enz. worden gemobiliseerd. Kortom door alle mensen die in 'onze' werkstaat als een soort tweederangs burgersters worden beschouwd. Omdat zij volgens de kapitalistische ideologie weinig aan de

samenleving zouden bijdragen en worden onderhouden. Het wordt de hoogste tijd dat deze stiekeme individuele woede, frustraties, achtergesteld zijn -maar ook de leuke en de goede ervaringen met werken en leven buiten het ga-reel van bewust baanlozen en eigenwerk mensen- zich met elkaar gaan verbinden tot een politieke strijd tegen het arbeidsgeloof van deze werkstaat. Want het is natuurlijk verschrikkelijk arrogant dat vele betaald werkenden, met 'goede' banen zichzelf als de 'aktieven' zien en de rest als 'niet-aktieven'. En dat hun werk per definitie zou bijdragen aan het in stand houden van onze samenleving (hoezo wapenindustrie?, giflozingen en wegwerpproducten?). En tot het in stand houden van zichzelf en anderen (hoezo hartinfarkten, kontaktarmoede, relatie-gestoordheid, etc.?). Een wettelijke arbeidsplicht zal zoveel mogelijk 'niet-ekonomies' gedikteerde bezigheden laten verdwijnen en hier loonverhoudingen voor in de plaats stellen. Het wordt tijd dat een links-feministische strategie de zaken eens omdraait. De loonverhoudingen indammen tot een allernoodzakelijkst nivo (of helemaal afschaffen door bv. voor 'n basisinkomen te knokken). Zodat de niet-ekonomiese sfeer zich enorm kan uitbreiden, banen en beroepen verdwijnen waardoor mensen haar eigenheid en mogelijkheden eens tot haar recht kun-

nen laten komen. En 'macht' over hun eigen leven krijgen. Om te zoeken, uitproberen, mogen mislukken, veranderen, voelen, uitvinden en te groeien. En vooral om de cultuur veel 'vrouwelijker' te kunnen laten worden. Ongestoord en ongehinderd door leidinggevende beroepsmensen, overheidsregels en ekonomiese bepaaldheden. Want dan pas kan de absurde scheiding tussen werk en leven, tussen mannen en vrouwen, die de aard en inhoud van privé-leven, huishoudelijk werk en gezinsvorm bepaald, verdwijnen. Hoe dit nu allemaal precies geregeld moet worden -want hoe kan dat nou, 'n maatschappij van niet-arbeid, 'n niet-heersende klasse van niet-werkersters, die de hoofdmoot van het bestaan met niet-ekonomiese bezigheden doorbrennen?- dáár ga ik niet op in. Daar zijn boeken over vol geschreven. Bijvoorbeeld André Gorz': 'Afscheid van het proletariaat' en Ivan Illich's: 'Het recht op nuttige werkloosheid'. En.....zijn niet steeds meer mensen dit al aan het uitproberen? Misschien dat juist door de cultuurschok van de werkloosheid een algeheel anti-arbeidsethos baan (banen) breekt in plaats van de algehele arbeidsplichtplannen van emancipatiezaken. Dat zou toch veel vrouw- (en man) vriendelijker zijn!

KITTY

EEN BASISINKOMEN VERDEELT NIETS, ALLEEN DE ARMOE!

Het ironiese aan de discussie over arbeidsplicht en arbeidsethos is dat we in deze tijd van grote werkloosheid, waar honderdduizenden een baan zoeken, elkaar om de oren slaan over plichten. Wij als onderdeel van de vrouwenbeweging komen op voor RECHTEN. Wij gaan uit van de situatie dat heel veel vrouwen een baan willen hebben, en wel om buiten de huiselijke sfeer te treden, een vak uit te oefenen, zelf geld te verdienen, om onafhankelijk te zijn. Omdat vrouwen altijd al alles gratis en voor niks hebben gedaan en slechts voor één vak werden opgeleid: dat van moeder en huisvrouw.

BETAALD WERK EN ARBEIDSP LICHT

17,9% van de vrouwelijke beroepsbevolking is werkloos (165.000 vrouwen), 230.000 vrouwen zijn verborgen werkloos, 54,7% van de volwassen vrouwen heeft geen inkomen (t.o. 0,7% mannen). Ook zonder cijfers weten we uit onze vriendinnenkring en avonden die we organiseerden dat veel vrouwen betaald willen werken. Zo meldden zich op de vrouwenschool voor informatica, opgezet door de Vrouwenbond-FNV, maar liefst 400 vrouwen aan. Niet zomaar omdat vrouwen het leuk vinden met computers te spelen, maar gericht op een beroep. Uiteraard kennen we ook vrouwen die vinden dat ze teveel betaald werken of haar werk niet prettig vinden. Vandaar is het terecht erop te wijzen dat je niet zomaar een arbeidsplicht kunt eisen, zoals Kitty in haar artikel over arbeidsethos stelt. We moeten ook kijken naar de arbeid of de arbeidsverhoudingen zelf. De ondernemersregering waar we nu mee zitten, zal proberen van deze ideeën misbruik te maken. Zo verzon laatst een meneer op het ministerie van Sociale Zaken het idee om vrouwen van (mannelijke) werklozen in de bijstand een arbeidsplicht op te leggen, zodat de man geen uitkering meer hoefde te hebben. Een staaltje van vrouwenverachting. Zo'n vrouw

heeft namelijk geen recht op een uitkering, zij mag dan wel gaan poetsen. De hele vrouwenbeweging is daar fel tegen tekeer gegaan.

Aan de andere kant is het wat naïef om je zo tegen 'arbeidsplicht' te keren: In deze - kapitalistische - maatschappij is iedereen die niet beschikt over een hoop geld of kapitaal in principe 'verplicht' om te werken, om in het onderhoud te voorzien. Voor mannen ligt dat werk over het algemeen in de loonarbeid, voor gehuwde vrouwen lag en ligt die 'plicht' in de onbetaalde huishoudelijke arbeid. Ongehuwde en alleenstaande vrouwen, of meisjes en vrouwen wier man niet genoeg verdient, hebben 'plichten' op beide gebieden.

Ons vasthouden aan de betaalde arbeid is niet dat we "nog gevangen zitten in de logica van het mannelijke kapitalistische denken" zoals Kitty Maanders schrijft. Wij willen juist betaald werk om daar vanaf te komen. 'Mannelijk kapitalistisch denken' betekent namelijk voor vrouwen dat zij vrijwel uitsluitend de verzorgende moeder en echtgenote mogen spelen. Ze mogen betaald werk verrichten zoals de mannen het uitkomt: In de verzorgende beroepen, onbetaald vrijwilligerswerk of werk dat mannen niet willen en niet denken te kunnen. Wij willen voor vrouwen een plaats binnen de maatschappelijke arbeidsdeling. Waar we stuiten op 'mannelijk kapitalistisch denken' willen we dat, door middel van vrouwengroepen, vakbonden en de politiek proberen te veranderen.

Als vrouwen geen betaald werk meer eisen, zullen ze zoals altijd overal buiten worden gehouden. Kitty beargumenteert haar stelling dat vrouwen geen betaald werk moeten eisen met: "Vrouwen hebben altijd al geweten wat het is om geen macht te hebben, om erbuiten te staan". Ja, denken wij dan, dat klopt. Vandaar ook dat er Blijf van mijn Lijf-huizen nodig zijn; vandaar dat op wereldniveau vrouwen drievierde van het werk verzetten, maar nog niet over eentiende van de inkomens beschikken en nog niet één procent van het kapitaal in handen heeft. Maar daar wilden we toch vanaf? Wij zijn ons er wel degelijk van bewust dat veel arbeid slecht is en de arbeidsverhoudingen overwegend hiërarchies en seksisties zijn. Op 22 september vond er een bijeenkomst plaats van FNV-vrouwen over 'vrouwenarbeid in de marge'. Hier werd op een rijtje gezet hoe met name voor vrouwen de arbeidsverhoudingen steeds slechter worden. Onder het mom van 'flexibilisering' van de arbeid is er een toename van afroepkontrakten, nulkontrakten, min-max-kontrakten. De thuisarbeid neemt toe en er is werk waar niet eens kontrakten bestaan. Deze verslechtering is mogelijk omdat vrouwen nog steeds niet als serieuze arbeidskrachten worden gezien.

EEN EIGEN PTT ?

Juist vanuit feministies oogpunt moeten we bij discussies rondom betaald en onbetaald werk de arbeidsverhoudingen betrekken. We weten maar al te goed hoe de vrouwenarbeid wordt misbruikt en hoe vrouwen uit het arbeidsproces treden om voor het 'alternatief' huwelijk en gezin te 'kiezen'. Kiezen tussen aanhalingstekens, want van een werkelijke keuze is dan geen sprake. Maar, in het algemeen verander je niets aan de arbeidsverhoudingen, door de handen van de betaalde arbeid af te houden. Tegenover de stelling van Kitty dat een "algemene arbeidsplicht amper zal leiden tot feminisering van de werkkultuur" en "een vernietiging van het autonomere feminisme" stellen wij wat anders. Door de betaalde arbeid dood te verklaren, worden tevens alle vrouwen ten dode opgeschreven, die om wat voor reden dan ook betaald (willen) werken: uit financiële noodzaak, om de sociale kontakten, om een vak uit te oefenen of wat ook. Allemaal last van arbeidsethos? Dan denken we aan het meisje met l.h.n.o., werkloos, loopt alle advertenties en uitzendburo's af om te kunnen werken: in een winkel, bij de PTT, wat dan ook. Zit thuis, wil

geld verdienen, sociale kontakten leggen, ergens bij horen. Het meisje dat rij-instruktrice wil worden maar er niet tussen komt en de hele dag wat rondhangt, balend als een stier, thuis ruzie maakt of krijgt. De kleuterleidster of de gezinsverzorgster die ontslagen is wegens bezuinigingen en haar werk vrijwillig voortzet. Omdat ze het werk leuk vindt, de kontakten mist en het niet kan aanzien dat de hulp steeds verder achteruit. Een vrouw, twee jaar afgestudeerd in de medicijnen en werkloos, die gewoon haar vak wil uitoefenen. Het meisje dat in de bouw werkte, maar zo door de kerels werd gepest dat ze ontslag heeft genomen en toch weer terug op de steigers wil. Last van arbeidsethos?

Moeten deze werklozen maar zelf werk scheppen? Dat meisje met l.h.n.o., een eigen winkel of PTT beginnen? Daar heeft ze beginkapitaal voor nodig en de PTT hoort bij de overheid. De gezinsverzorgster een eigen gezinsverzorging? Wie betaalt haar? Voorheen deed de overheid dat uit belastinggeld. Moet de bouwvakster haar eigen huizen bouwen? In de bouw moeten via positieve diskriminatie meer vrouwen komen en lastige kerels moeten een boete krijgen via een anti-seksismewet. Voor sommige bedrijfjes is het mogelijk zelf iets te beginnen, eventueel met subsidie of als er weinig begingeld nodig is. Zeker het proberen waard. Maar voor het meeste werk in het bedrijfsleven is teveel beginkapitaal nodig, bijvoorbeeld in de staal, de chemie, het vervoer, de bouw. En de kollektieve sektor, waar veel vrouwen werken, wordt beheerd door de overheid. Als vrouwen dit werk zelf gaan doen is het onbetaald vrijwilligerswerk.

IDEOLOGIE

Wij vinden dat arbeid die nodig is voor het maatschappelijk geheel, betaald moet worden, als een soort ruilverhouding: de een doet dit en de ander doet dat. Wat maatschappelijk nodig is, is een politieke zaak. Wie om wat voor reden dan ook niet kan werken hoort een zelfstandige uitkering te krijgen. Zolang er een geldeconomie bestaat moet arbeid beloond worden met geld. Het begrip arbeidsethos wordt verward met de behoefte van zeer veel mensen aan het maatschappelijk geheel deel te nemen, werk te verzetten en daarvoor, ook financieel, gewaardeerd te worden. Het begrip arbeidsethos is

uitgevonden door de protestanten: arbeid adelt. Alleen in de (betaalde) arbeid kon men zich verwerkelijken. De hoge lui hielden hun hoge positie door anderen hard voor zich te laten werken. Deze ideologie gold voor de lagere regionen opdat ze zich gedwee kapot werkten voor hun baas. De arbeid van vrouwen adelde slechts in het onbetaalde huishoudelijk werk. Uiteraard hebben wij met dit soort ideologie weinig te schaffen. Ons gaat het om een verdeling van maatschappelijke mogelijkheden in arbeid, inkomen en vrije tijd.

Dit betekent niet dat wij het werk van bewust baanlozen maar onzin vinden. Voor veel, steeds meer mensen, heeft de huidige maatschappij nauwelijks iets te bieden. In het niet-betaalde werk valt er te experimenteren met niet-hiërarchiese en niet-seksistische arbeidsverhoudingen. Een goede leer-school voor de betrokkenen en een voorbeeld hoe de samenleving menselijker kan werken. De werkbeweging is echter geen alternatief voor de meerderheid van werkenden en werklozen. Zelf werk scheppen is slechts mogelijk voor kleine groepen en bepaalde bedrijfjes. De bestaande arbeid wordt aan haar lot overgelaten.

Mensen die overhoop liggen met het arbeidsethos doen hetzelfde als de regering, namelijk een scheiding aanbrengen tussen betaald werkenden en niet-betaaldwerkenden. Het verschil tussen de regering en de werkbeweging is dat de eerste de werklozen uitkotst, terwijl de laatste ze idealiseert, alsof dat de echte 'vrijen' zijn. Volgens ons zouden werkenden en werklozen juist moeten samenwerken voor verdeling van alle arbeid.

MACHTSVERSCHILLEN

We moeten vooral vasthouden aan de koppeling van arbeid en inkomen, omdat anders de machtsverschillen te groot worden. Vrouwen weten dat van oudsher. De individuele huisvrouw is overgeleverd aan de financiële willekeur van haar kostwinner. Dat dreigt zich nu naar grote groepen van de bevolking uit te strekken: steeds meer uitkeringstrekkers zijn overgeleverd aan degenen die kollektief de kost verdienen, de betaald werkenden, werkgevers en werknemers. Zij betalen de premies en de belastingen waarvan anderen moeten leven. Daarom ook wordt met hun eisen meer rekening gehouden.

Een basisinkomen zal daarin geen verandering brengen. Er blijft heel veel arbeid nodig die niemand leuk vindt. Om mensen ondanks hun basisinkomen daartoe te brengen, moet je ze extra geld bieden. En wat hebben we dan? Precies, koppeling tussen arbeid en inkomen voor een deel van de bevolking. Dat deel heeft weer hetzelfde machtsoverwicht als de betaald werkenden van nu.

Geen zinnig mens zal beweren dat de invloed van werknemers erg groot is. Maar ze staan er beter voor dan uitkeringstrekkers. Kijk maar naar hun financiële positie. Door de enorme reserve aan arbeidskrachten kunnen werkgevers momenteel werknemers tegen elkaar uitspelen.

Als het werk zodanig werd herverdeeld, dat er geen arbeidsreserve meer zou zijn, konden werknemers hun eisen meer kracht bijzetten. Ze zouden echte medezeggenschap kunnen eisen en op zelfbestuur kunnen aansturen. Doordat ze in de onderneming zitten, kunnen ze redelijk veel informatie vergaren over wat er wordt geproduceerd, hoe, voor wie en met welke grondstoffen uit welke landen. Gemotiveerde en hecht georganiseerde werknemers kunnen zo de economie beïnvloeden.

De vakbonden staan op het moment niet sterk. Ze voeren ook lang niet altijd een beleid dat vrouwen willen. Van de verdeeldheid tussen werkenden en werkzoekenden maken werkgevers dankbaar gebruik.

BLINDE VLEK

Vanuit de Bond tegen het Arbeidsethos worden vrouwen die betaald willen werken afgedaan als elitair, kapitalisties en als verheerlijksters van het mannelijke. "Waarom verbinden nog zo weinig vrouwen politieke eisen aan de kwaliteit, de organisatie en doeleinden van betaald werken", vraagt Kitty Maanders zich af. "In een groot deel van de vrouwenbeweging, is de kritiek op het mannelijke arbeidsethos nog een blinde vlek". Ze predikt dat het voor vrouwen bevrijdender is haar eigen werk te organiseren. Maar Kitty, weet je dan niet dat ze dat altijd al hebben moeten doen? (Huis)vrouwen die haar eigen werk organiseren krijgen geen uitkering. Wie is er nu elitair? Op den duur is een basisinkomen jullie oplossing. Zolang zullen vrouwen het zelf moeten uitzoeken. Maar wat verander je voor die vrouwen als je een

basisinkomen invoert? Ze hebben nog steeds geen greep op de economie, want die zit onvoldoende op haar werk te wachten. Voor de financiële willekeur van de al-oude kostwinner krijgen ze nu de willekeur van de kollektieve kostwinners. Dat zullen nog steeds voornamelijk mannen zijn, want die hebben gemiddeld meer scholing, ervaring en ambitie. De vrouw blijft dus braaf voor man en kinderen zorgen en maakt door die zorgzaamheid minder kans op de arbeidsmarkt. Het is al erg genoeg dat het huidige systeem vrouwen voor de keuze stelt: zelfstandig maar vaak eenzaam of warmte en afhankelijkheid. Pas sinds een jaar of vijftien zetten vrouwen hun aarzelende schreden op de arbeidsmarkt. Veelal in deeltijd, veelal geen best werk. Toch doen ze dat vaak liever dan geïsoleerd thuis zitten en sociaal-ekonomies aan manlief overgeleverd zijn. Pas sinds kort zijn ze zich gaan organiseren. Geen wonder dat Kitty het vrouwengeluid over de arbeidsomstandigheden mist: dat komt alleen over als vrouwen groepsgewijs eisen gaan stellen. En die groepen bestaan nog maar kort. Wij willen zoveel mogelijk vrouwen in het arbeidsproces zien. Niet alleen voor henzelf, maar ook omdat we met meer vrouwen pas de macht hebben vrouwelijke voorwaarden door te drukken. Om voor alle mensen ruimte te creëren op de arbeidsmarkt, moet de werkweek drasties worden verkort. Om het opvoeden van kinderen en het doen van huishoudelijk werk (ieders eigen taak) te kunnen combineren met een

betaalde baan en economische zelfstandigheid, mogen de werkweken ook niet zo lang zijn als nu.

ARBEIDSTIJDVERKORTING

Kortom, als een menselijke economie jullie doel is, moet je juist zorgen dat zoveel mogelijk mensen in alle sectoren van de economie betrokken zijn: dát is de manier om machtsmisbruik te voorkomen.

Betaald werk voor iedereen die werken kan is natuurlijk best te realiseren. De werkgevers en hun kabinet willen het niet, omdat ze bij werkloosheid zo lekker veel macht hebben. En menigeen praat maar kritiekloos de autoriteiten na. Het kan wél. Ten eerste door herverdeling van arbeid. Laat iedereen zijn deel van het huishoudelijk werk doen. Verkort de werkweek 20 tot 25 uur, zodat er bijna twee keer zoveel banen komen. Zorg dat die banen een voldoende zelfstandig inkomen opleveren: door nivellering, gebruik maken van winsten en een betere verdeling van het gemeenschapsgeld, waarmee de regering nu in het bedrijfsleven goede sier maakt.

Ten tweede: voldoe aan alle maatschappelijke behoeften. Geef mensen die daaraan willen werken een inkomen uit gemeenschapsgeld. Ekstra mensen in het welzijnswerk, kinderopvang, gezinsverzorging, onderwijs en de alternatieve hulp.

Pas als op deze manier het recht op arbeid te realiseren is, kunnen we over plichten praten. Vrouwen zullen eerst dan nog met een eigen uitkering de kans moeten krijgen zich beter te scholen. Anders krijgen ze inderdaad alleen weer de rotste baantjes. Oudere vrouwen die zo'n omschakeling niet meer kunnen opbrengen, moeten met een eigen uitkering worden vrijgesteld. Alle groepen die belang hebben bij een drastiese arbeidstijdverkorting, bij een geïndividualiseerd uitkeringsstelsel en bij meer controle op de arbeid zelf, zouden zich beter moeten organiseren en radicalere politieke druk voor die arbeidstijdverkorting moeten uitoefenen. In de bedrijven en instellingen kunnen mensen via de ondernemingsraden en bedrijfsleden-groepen greep krijgen op de arbeid zelf en de herbezetting. En overall zullen vrouwen erop moeten toezien dat ook onze eisen worden gerealiseerd.

Zo kunnen werknemers stap voor stap de hiërarchie, het seksisme en de uitbuiting van mens en milieu ongedaan zien te maken. Dat klinkt niet origineel en het is een lange weg. Maar het is de enige 'demokratische' weg naar een betere verdeling van arbeid, macht, kennis en inkomen. Een basisinkomen zonder meer verdeelt niets, alleen de armoe.

Kiki, Angela, Annemiek, Marian en Marjan
(Aktief in het komitee 'Vrouwen voor Economische Zelfstandigheid')

EEN BASISINKOMEN VOOR IEDEREEN

Op 22 mei '84 nam de Voedingsbond het kongresbesluit waarin erkend wordt dat arbeid en inkomen in beginsel niet aan elkaar gekoppeld moeten zijn en dat ieder mens, werkend of niet, recht heeft op een basisinkomen. Het recht op dit inkomen ontleent de mens enkel en alleen aan het feit dat hij of zij bestaat.

Het basisinkomen wordt ook beargumenteerd vanuit de te verwachten werkloosheidsontwikkeling: zelfs bij een drastiese arbeidstijdverkorting tot 25 uur blijft er een grote groep mensen bestaan die een beroep moet doen op een uitkering.

Het basisinkomen ligt ter hoogte van het brutominimumloon en geldt voor iedereen boven de 18 jaar. Jongeren hebben recht op een vastgesteld percentage daarvan. Gekoppeld aan het basisinkomen wordt de arbeidstijd verkort tot 25 uur en kan door wie dat wil een aanvullend bedrag uit betaalde arbeid verdiend worden.

WAAROM EEN BASISINKOMEN ?

De rol van betaalde arbeid neemt steeds verder af, omdat er steeds minder betaalde arbeid is. Aan de andere kant bestaat er een overwaardering voor betaalde arbeid. Een scheve situatie dus, waarin er een tweedeling ontstaat tussen mensen met en mensen zonder betaald werk, waarbij de laatste groep steeds groter wordt. De Voedingsbond heeft arbeid niet helemaal losgekoppeld van het inkomen: "Wij zeggen dat ieder mens recht heeft op een basisinkomen, en dat mensen daarnaast betaald werk kunnen doen waaruit ze een aanvullend inkomen kunnen verkrijgen". "De vraag of we uiteindelijk alle arbeid onbetaald willen laten zijn, hebben we bewust niet uitgewerkt, omdat daarmee de discussie naar een nivo wordt getrokken dat hoog boven in de wolken ligt". "We komen uiteraard wel voor de vraag te staan welke arbeid in de categorie betaalde arbeid gaat vallen, en welke niet. Dat is op dit moment een ont-

dwijnt nu als zodanig, en komt terug als onbetaald werk. Dat gebeurt met name in de welzijnssector, maar ook in andere overheids sectoren, bijvoorbeeld in het onderwijs. Ook in het bedrijfsleven wordt onder het mom van het opdoen van ervaring, betaald werk afgebroken". Betaalde arbeid is in het kapitalistische systeem altijd afhankelijk van het marktmechanisme, dat bepaalt welke arbeid wel en welke niet wordt betaald. Dat leidt tot rare dingen: huishoudelijk werk (zonder welk de samenleving in elkaar zou donderen) wordt helemaal niet betaald, kunst alleen als ze zichzelf verkoopt en wapens wel, terwijl die aan onze vernietiging bijdragen. "Wij hebben gezegd: we willen een antwoord op de huidige problemen met betrekking tot arbeid en inkomen, en daarbij willen we niet wachten tot er zoiets is als een socialistische heilstaat, maar vertrekken vanuit het huidige economische stelsel".

zettend aktuele vraag. Steeds meer werk dat tot nog toe onder de categorie betaald werk viel, ver-

NOODZAKELIJK WERK

BLIJFT LIGGEN

In de discussies rond het basisinkomen is er veel kritiek losgebarsten. Op de eerste plaats: het noodzakelijke werk blijft liggen. Daarom

stelt de FNV (e.a.) tegenover het recht op arbeid de plicht tot arbeid, omdat anders de continuïteit van produktie en dienstverlening in gevaar zou kunnen komen. De Voedingsbond gaat er echter van uit "dat mensen geen wezens zijn die zich isoleren van hetgeen in de samenleving gebeurt" en dat ieder mens van nature de behoefte heeft een steentje bij te dragen aan de samenleving. Bovendien klopt het niet dat in die discussie arbeid wordt verengd tot betaalde arbeid. Ook vindt de Voedingsbond dat je moet kijken waarom mensen opeens geen bijdrage meer zouden willen leveren. Dat is namelijk het gevolg van de manier waarop ze moeten functioneren in deze maatschappij. Maar als er na het invoeren van het basisinkomen toch noodzakelijk werk blijft liggen vindt de Voedingsbond dat je korrigerende maatregelen moet nemen. "Een zekere arbeidsplicht hebben we daarbij niet uitgesloten". Voor je daartoe over gaat zul je eerst de arbeidsomstandigheden van dat werk moeten bekijken. Je zou ook kunnen denken aan een sociale dienstplicht, zodat het vervelende werk door iedereen gedaan wordt.

TEGENSTELLING BLIJFT

BESTAAN

Volgens een andere kritiek blijft de tegenstelling tussen werkenden en niet-werkenden bestaan. Mensen met een basisinkomen worden afhankelijk van de overheid en hebben geen machtsmiddelen meer. Mensen die betaald werken daarentegen wel. Lubbi benadrukt dat mét het invoeren van het basisinkomen er ook sprake moet zijn van een mentaliteitsverandering, waardoor ook onbetaald werk gewaardeerd wordt. Dat geeft mensen die dat werk verrichten een steviger maatschappelijke positie. Bovendien geldt het basisinkomen voor iedereen, waardoor het denken over arbeid en inkomen zal veranderen.

Toch zou je kunnen zeggen dat het basisinkomen mensen afhankelijk maakt. Van daaruit is er bv. al gepleit voor een (verplichte) basisbaan van 20-25 uur. Lubbi vindt dat "typies een uitspraak van iemand die zijn eigen on-

"MENSEN ZIJN GEEN WEZENS
DIE ZICH ISOLEREN VAN
HETGEEN ER IN DE
SAMENLEVING GEBEURT"

macht ten toon spreidt". De vakbonden hebben zich namelijk nooit bezig gehouden met de vraag hoe je machtsmiddelen kunt ontwikkelen voor mensen die geen betaalde arbeid verrichten. Zij vindt dat op dit moment noodzakelijk. Vandaar dat de Voedingsbond betaalsaken als machtsmiddel ondersteunt. Ook moet niet uit het oog verloren worden dat de machtspositie van werkenden ontzettend klein is geworden door automatisering en computerisering.

Uit de vrouwenbeweging komt de kritiek dat het basisinkomen het voor vrouwen eerder moeilijker dan makkelijker zal maken om buitenshuis te gaan werken, omdat huisvrouwen dan immers al een inkomen hebben. Volgens Lubbi zijn deze bezwaren grotendeels ondervangen door het basisinkomen te koppelen aan een arbeidstijdverkorting van 25 uur. Afgezien daarvan be-

tekent het hebben van een basisinkomen wél economische zelfstandigheid, ook voor huisvrouwen, dat moet niet vergeten worden!

De Voedingsbond wil het basisinkomen betalen uit de belasting op de toegevoegde waarde, uit de loon- en inkomstenbelasting en uit nu te betalen uitkeringen (AOW, studiebeurzen, kinderbijslag, bijstand, RWW, enz.). Uit berekeningen die ze heeft laten maken blijkt dat dat kan. Voorwaarde is wel een drastiese nivellering van inkomens. Dat is een kernpunt. Het gaat in principe namelijk om een verdelingsvraagstuk: "het geld is er, maar het probleem is hoe we dat inkomen dat we met zijn allen verdienen, over alle mensen moeten verdelen." "De vraag -en dat zeggen ook de tegenstanders van een basisinkomen- of een basisinkomen kán, maar of we een basisinkomen willen."

Dit artikel is gebaseerd op een interview dat het blad 'Tijdschrift voor arbeid en bewustzijn' had met Greetje Lubbi, voorzitter van de Voedingsbond FNV.

CAATJE †

Ongehinderd door het feit dat de toetsingskommissie er aan zat te komen en volop in discussie is, deed de sociale dienst haar 'plicht'.

Voor Karin, al twee jaar werkzaam in hapjeskar CAATJE, betekende dat dat ze een briefje kreeg waarin stond dat ze per 1 juni '84 'zelfstandige' was geworden en haar uitkering gestopt werd. Grote schrik natuurlijk.

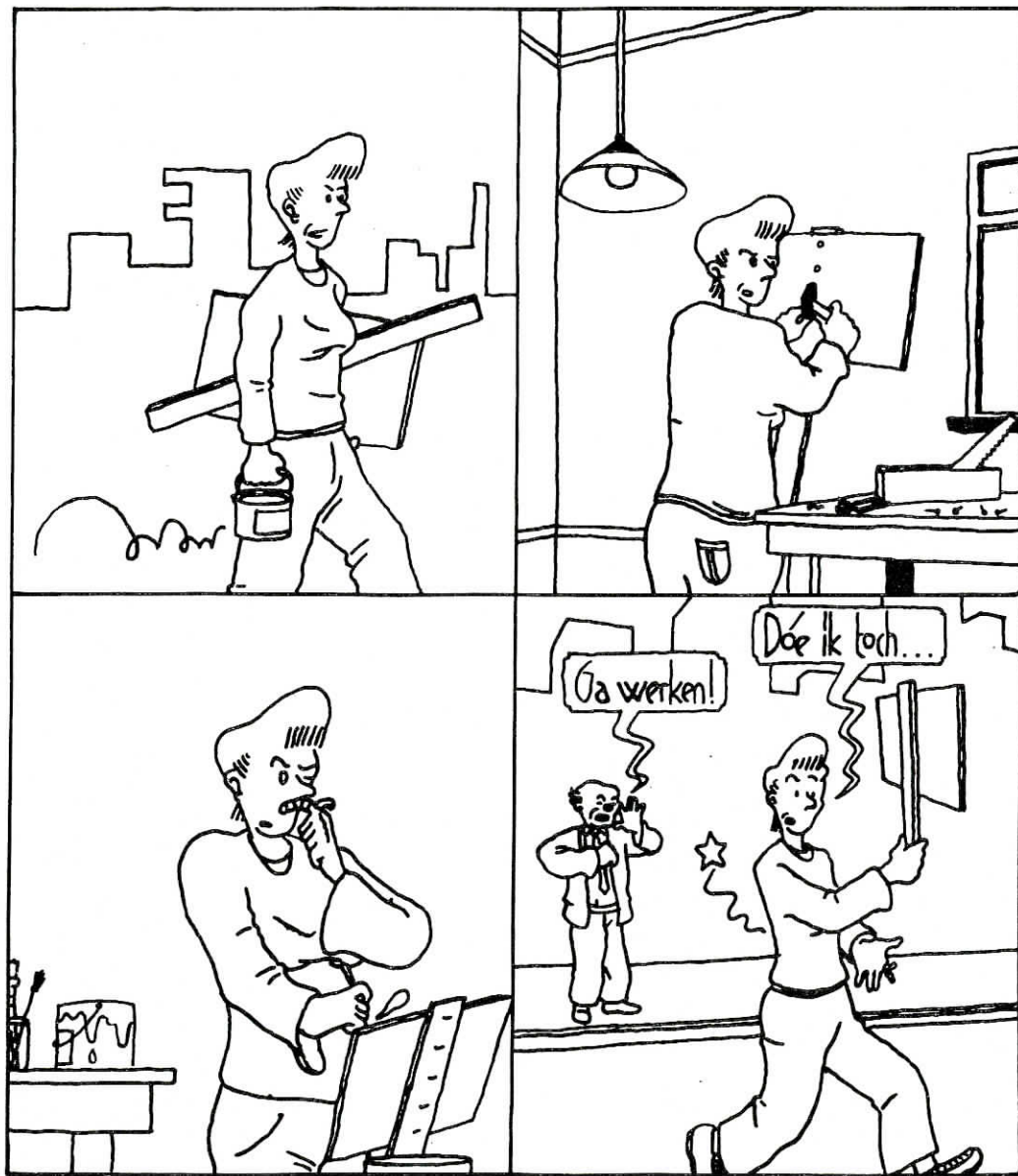
Vorig jaar was CAATJE begonnen als 'n projekt waarin naar loonvorming werd gestreefd. Karin viel daardoor in de Rijksgroepsregeling Zelfstandigen. Maar dit jaar was CAATJE -door de praktijk gedwongen- een stichting geworden die met vrijwilligsters werkte. Nadat Karins zoekgeraakte dossier weer tevoorschijn kwam bleek een ij-

verige ambtenaar daarin een artikel uit De Gelderlander gestopt te hebben. Karin vertelt daar over haar vrijwilligerswerk bij CAATJE. Na veel heen en weer gepraat 'beloofd' de soos haar niet persoonlijk te toetsen maar waren ze bereid het hele projekt te bekijken. Karin dacht dan meer kans te maken, vanwege de nieuwe stichtingsvorm. Maar de soos was onverbiddelijk. Hapjeskar CAATJE moest loonvormend gaan werken. Dat konden ze niet. En daarom moesten ze er mee ophouden. Konkurrentievervalsing. Daarom zijn er aan de Waalkade nu geen biologische hapjes meer te koop. Het eerste projekt (voor zover wij weten) wat op deze manier verdwijnt. Wie volgt...?

GEEN LOONVORMING, MAAR BASISINKOMEN

Binnen elk kleinschalig of alternatief bedrijfje speelt op de een of andere manier het probleem van de loonvorming. Soms ontstaan er fikse ruzies over. "Ik ben niet gek! Ik blijf hier niet jarenlang werken zonder enig uitzicht op een loon!". "Ja maar als we jou uitbetalen hebben we geen geld meer voor..." of "We kunnen tóch niet iedereen uitbetalen, waarom jou dan wel en anderen niet?"

Ook tussen de bedrijfjes onderling kan de discussie hoog oplopen. Op het landelijk overleg van kleinschaligheidsgroepen kwam vorig jaar het probleem verschillende keren naar boven. sommige bedrijfjes zijn loonvormend. Zij vinden zichzelf 'echt'. Wij -bij stichting OVERAL- werken met vrijwilligersters. We kunnen lang niet iedereen uitbetalen, maar sommigen zouden het principieel ook nooit willen. Sommige 'echte' bedrijfjes vroegen zich af of wij nog wel naar het landelijk overleg mochten komen. Voor hen viel OVERAL niet onder 'kleinschalig ondernemen'.

Soms lijkt het een schijntegstelling. Het gaat toch om wat en hoe je produceert? En de onderlinge verhoudingen? Mens-vriendelijk produceren kan soms betekenen dat je iemand een loon uitbetaalt. Of niet?

In individuele gevallen kan dat natuurlijk best zo zijn. Maar over het algemeen ben je volgens ons helemaal niet bezig met 'anders werken' als je persé met jou werk je loon wilt verdienen. Volgen ons is loonvorming hét instrument van de kapitalistische economie om alternatieve en kleinschalige bedrijfjes óf de nek om te draaien, óf ze te doen veranderen in gewone kapitalistische bedrijfjes met een kleinschalig woordgebruik.

Het gaat er niet om in de huidige consumptiemaatschappij een volwaardige plaats te bevechten voor de produktie van volkoren koeken, we willen de consumptiemaatschappij zélf veranderen! Eerst willen we, vanuit de ervaringen op het landelijk kleinschaligheids-overleg, de MEMO - visie verduidelijken

DE MEMO-VISIE

Met de MEMO - visie bedoelen we de argumenten vóór loonvorming die we vanuit kleinschalige bedrijfjes vaak gehoord hebben. Het gaat erom, zo wordt gezegd, te laten zien dat mens- en milieuvriendelijk produceren echt kan. Dat wil zeggen dat je goede produkten maakt in een gewoon bedrijf, dat kostendekkend is en zoveel bedrijfsomzet maakt dat de medewerkersters betaald kunnen

worden. Daarmee laat je zien dat je echt een alternatief bent voor de op grote schaal milieuvriendelijke industrie. Een alternatief op poten zetten wat meteen instort als de subsidies ophouden zet geen zoden aan de dijk.

En op de langere termijn nemen we produktie van de kapitalistische industrie over. Ja, hoogovens en dergelijke basisindustriën kunnen moeilijk kleinschalig gemaakt worden. Maar die moeten dan in elk geval gedemocratiseerd worden. En verder

OP LOONVORMING
HEB IK NOOIT IETS
TEGEN GEHAD!

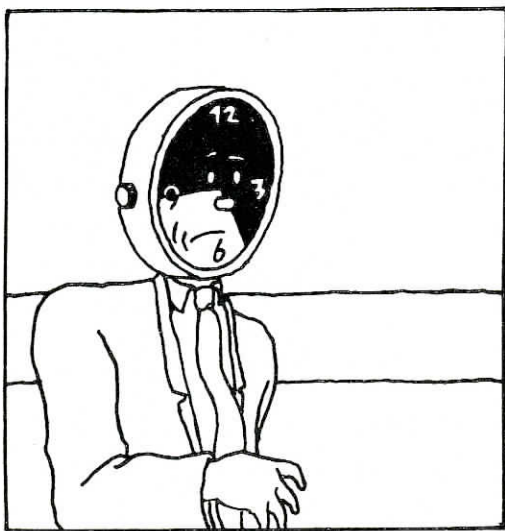

ontwikkelen we als alternatieve beweging macht door langzaam de produktiemiddelen in handen te krijgen. Op sommige gebieden - bijvoorbeeld de dienstverlenende sektor - is het niet mogelijk loonvormend te werken. Daar hoeft het dan niet. Maar bij voedingsbedrijfjes, timmerwerkplaatsen, drukkerijen, en dergelijke kan loonvormend gewerkt worden. En daar moet het dan ook.

Wij denken dat dit een illusie is. Erger nog, als je zo redeneert laat je miljoenen mensen - namelijk alle baanlozen die niet loonvormend werken - in de kou staan. Voor hen zijn er de uitkeringen. Met alle bevoogdende en vernederende aspecten. En met toetsingkommissies om te kijken of ze loonvormend werkenden niet voor de voeten lopen. Om ons standpunt te verduidelijken willen we eerst ingaan op onze visie op de maatschappelijke omstandigheden van dit moment: de crisis.

DE KRISIS

Het westerse kapitalistische systeem verkeert in een crisis. Je kunt geen krant meer openslaan of de t.v. aanzetten en je leest of hoort erover. En bijna altijd bedoelt men dan de economische crisis. Regering, oppositie en vakbonden vliegen elkaar in de haren met betrekking tot verschillende soorten oplossingen. Maar in één opzicht zijn ze het allemaal met elkaar eens: alleen door economische groei kunnen we weer uit het dal komen. Werktijdverkorting, banenplannen, het mes in de uitkeringen, automatisering, lastenverlichting

voor het bedrijfsleven, belastingvrije zone's, verbetering van de exportpositie, enz.

Als het bedrijfsleven zich hersteld heeft zal het wel weer beter gaan.

Volgens ons is de huidige crisis helemaal niet alleen economies van aard en kan ze ook niet alleen met economische maatregelen bestreden worden. Volgens ons zitten we midden in een ekologiese, een kulturele en een economiese crisis. In die volgorde van belangrijkheid.

EKOLOGIESE KRISIS

De ekologiese crisis die in de vorm van milieuschandalen, gifbelten en zure regens over ons heen komt. Terwijl in de natuurlijke kringloop konsumptie en produktie hand in hand gaan, in feite telkens twee zijden van hetzelfde proces zijn, is onze economie een spiraal van toenemende vernietiging. De enige manier waarop in ons systeem schone lucht geproduceerd wordt is in blikjes... die we over een tijdje misschien wel in de supermarkt kunnen kopen! Het is belachelijk om te denken dat het met het milieu wel beter zal gaan als het met het bedrijfsleven beter gaat. Wat is de economiese waarde van een kubieke meter schone lucht? Of van een gezonde eikeboom? Niets! En daarom moeten ze wijken, voor onze welvaart...?

KULTURELE KRISIS

Met kulturele crisis bedoelen we dat een aantal vanzelfsprekende waarden en normen op de tocht komen te staan. We leven in het tijdperk van de automatisering. Ongeveer honderd jaar geleden leefden onze voorouders in het tijdperk van de mechanisering. In plaats van een vergemakkelijking van het werk, wat je toch van een machine zou kunnen verwachten, werd het werk zwaarder, vervelender en onmenselijker. Datzelfde dreigt te gebeuren met de automatisering. De kapitalistische economie is in feite van het begin af aan bezig geweest alles om zich heen te vernietigen. Onze economie produceert voortdurend werkloosheid doordat kleine produktieprocessen kapot gekonkurreerd worden. Alleen blijft die werkloosheid onzichtbaar zolang er voor

nieuwe werklozen ergens anders (loon)arbeid gemaakt kan worden. Daarvoor moeten telkens nieuwe markten worden aangeboord. Dat wil zeggen dat bestaande activiteiten van mensen in handen moeten komen van het bedrijfsleven. Dat veroorzaakt weer werkloosheid etc.

De groei van de kapitalistische economie is er vanaf het begin op gericht steeds meer activiteiten van mensen af te pakken en ze om te vormen in beroepen of banen. Een werkloze die thuis zijn elektriciteitsnet vernieuwt of verbetert, overtreedt de wet! Dat moet door een professionele elektriciën gebeuren.

Een ander voorbeeld: door de groei van het aantal medici is het aantal thuisbevallingen enorm teruggelopen en wordt het over een tijd misschien wel verboden om thuis te bevallen, zoals nu in West-Duitsland al het geval is. Het recht van mensen op mediese en sociale verzorging dreigt om te slaan in het recht van professionele verzorgers en industrieën om klanten te winnen en hun produkten te slijten. Een belangrijke kulturele waarde is tot op de dag van vandaag de plicht tot werken. Als je recht wilt hebben op een of ander inkomen, moet je of werken, of aantonen dat je niet kunt werken. En als je geen werk hebt, moet je aantonen dat je het ondanks verwoede pogingen niet kunt vinden. Of je bent afhankelijk van het inkomen van iemand anders.

Werken is in dit verband gereduceerd tot het hebben van een baan. Huisvrouwen werken bijvoorbeeld niet. Als je onder geen van deze categorieën valt, wordt het tijd je af te vragen wat je eigenlijk in deze maatschappij zoekt! Als je op de sociale dienst zegt dat je geen zin hebt om op elke baan waar je theoreties voor in aanmerking komt te solliciteren, krijg je een strafkorting. Wie niet luisteren wil moet voelen. Niet omdat je een baan moet hebben, want iedereen weet dat dat heel moeilijk is in Nijmegen. Maar je moet een baan willen! 'Basta', een groep Groningse werklozen, weigerde om principiële redenen te solliciteren naar banen die ze helemaal niet wilden. Ze wilden de bevoogdende formulieren van de sociale dienst, waarin ze allerlei informatie over zichzelf moesten geven niet meer invullen. Alle leden van de groep verloren hun uitkering!

Werk is niet meer iets wat je doet maar wat je hebt. De termen baan en werk zijn uitwisselbaar geworden. Het is een gedwongen, door anderen bepaalde activiteit die je 'zoekt' om in je levensonderhoud te voorzien. Je kunt 'goed' werk hebben in de wapenindustrie en 'slecht' werk in de bouw. Vrije tijd is het opmaken van het met werken verdiende geld. We moeten vooral veel consumeren, dat is goed voor de werkgelegenheid. Baanlozen zijn zielig, verstoken van sociale kontakten. Men probeert ze

NA DE WERKDAG IN
HET EIGEN KLEIN-
SCHALIGE BEDRIJF:

krampachtig aan het werk te zetten. Erger nog, het zijn zelfs profiteurs. Het kabinet zegt het tegenwoordig openlijk: er mag best wat extra op de uitkeringen bezuinigd worden. Die mensen werken er toch niet voor? Baanlozen moeten worden gecontroleerd zodat ze niet stiekum iets gaan doen wat door iemand anders, met een baan, gedaan zou kunnen worden. Arbeidsethos is een ideologie. Dat is het vanaf het begin van het kapitalisties systeem geweest. Vanaf het begin is er ook verzet geweest tegen de plicht tot loonarbeid. In die traditie moet, vinden wij, ook de kleinschaligheidsbeweging treden.

EKONOMIESE KRISIS

Binnen de kapitalistiese logika is de oplossing van de crisis meer produceren en daarmee werk scheppen. Niemand weet wát er dan in godsnaam nog allemaal geproduceerd moet worden maar daar verzinnen ze wel wat op. Als je het bedrijfsleven de kans maar geeft. 'En passant' wordt het milieu vernietigd. "Of er moet weer een oorlog komen. Dat alles kapotgegooid wordt. Dan komt er wel weer werk. D'r is nou toch geen toekomst?". (Uitspraak van een bejaarde vrouw uit Almelo wier zoon geen werk heeft). En de oorlogsvoorbereidingen zijn in volle gang. Blijkbaar zijn er meer mensen die dat als 'oplossing' van de crisis zien... In feite is de crisis in de dertiger jaren toch ook pas echt opgelost door middel van de Tweede Wereldoorlog?

'Arbeit macht frei', die woorden stonden boven de toegangspoort van het vernietigingskamp Auschwitz.

BASISLOON

Het wordt tijd dat wij een spaak in het wiel gaan steken. Arbeidsethos, de door velen verinnerlijkte plicht tot werken, moet ontmaskerd worden. Het is een ideologie om ons aan het werk te houden. Zelfs al betekent het dat we meewerken aan onze eigen ondergang. In plaats van het recht op arbeid moeten we het recht op leven stellen. Dat betekent enerzijds een strijd tegen milieu- en levensbedreigende industrieën. Anderzijds, en dat is volgens ons ook de kracht van de kleinschaligheidsbeweging, de strijd voor het recht op zelfbepaalde activiteiten.

Basisloon is daarbij een noodzakelijke schakel en veel meer dan een louter economiese maatregel. Het betekent een scheiding van arbeid en inkomen. Mensen krijgen daardoor de keuze óf en hoe ze gaan werken. Veel mens- en milieuvriendelijk werk zal daardoor niet meer gedaan worden en zeker niet voor weinig geld. Het ingewikkelde net van sociale uitkeringen - bijstand, WW, AOW, studiebeurzen, kinderbijslag, enz. - wordt vervangen door één uitkering: basisloon. En het al of niet kunnen of willen hebben van een baan is niet langer bepalend voor het recht op een uitkering!

Wij pleiten er dan voor -en dat zouden we ook graag van de kleinschaligheidsbeweging zien- dat de zo voor onszelf gewonnen tijd niet gevuld wordt door alleen maar consumeren maar met kleinschalig produceren. Voor onszelf en voor elkaar.

Het belangrijkste doel is het ontplooiën van eigen initiatieven. Dat we onszelf steeds onafhankelijker maken door het produceren van industriële goederen en daardoor écht minder gaan consumeren.

Dát is bedreigend. Dáárvóór moeten toetsingskommissies in het leven geroepen worden. Want daarmee gaan we gebruikswaarden produceren. Terwijl de historische ontwikkeling van het kapitalisme juist is om overal BANEN van te maken en het zo van de mensen af te pakken. Om ze vervolgens te dwingen in die banen te gaan werken. Over de konkretisering van het idee van een basisinkomen moet nog veel gediskussieerd worden. Hoe hoog moet het zijn? Vanaf welke leeftijd heb je er recht op? enz. En moet er dan niet ook een maximuminkomen ingevoerd worden? We gaan hier niet verder op deze praktische punten in omdat we willen voorkomen dat onenigheden op die punten de principiële discussie over het basisinkomen in de weg staan. Wij vinden het belangrijk dat we het gezeur over de economiese crisis doorbreken en een oplossing zoeken voor de drie crises die we hier genoemd hebben.

LOONVORMEND WERKEN ?

De discussie over loonvormend werken die momenteel binnen de kleinschaligheidsbeweging gevoerd wordt vormde de aanleiding voor het schrijven van

dit artikel. Wij zijn ervan overtuigd dat de kleinschaligheidsbeweging zichzelf de das omdoet als we denken alleen serieus genomen te worden als we loonvormend werken!

Kleinschalig werken op zich is helemaal niet bedreigend voor het kapitalisties systeem. In theorie zou je je voor kunnen stellen dat de regering ons verplicht desnoods onder arbeiderszelfbestuur te gaan werken! Zolang als dat maar loonvormend gebeurt en we daarmee meedraaien op de kapitalistiese markt is dat toch prima?

Loonvormend werken betekent dat je je producten verkoopt op de kapitalistiese markt. Dat betekent dat je moet concurreren tegen de grootschalige kapitalistiese industrie. Een concurrentie die we bij voorbaat verloren hebben. Want er is sprake van een enorme concurrentievervalsing. Een concurrentievervalsing waarover we de ambtenaren van de sociale dienst net zo min als de vakbonden ooit horen spreken.

-In de eerste plaats verdwijnen er miljarden subsidies regelrecht naar het bedrijfsleven. Een onderzoek van de kamerkommissie van Dijk in '78 laat zien dat we dat verdwijnen zelfs letterlijk op mogen vatten:

van de 12 miljard gulden overheidssteun aan het bedrijfsleven heeft 4 miljard geen enkel effect opgeleverd. De overige 8 miljard blijkt onvindbaar!

In Nijmegen krijgt een nieuw te bouwen Amerikaanse melkpoederfabrikant 20 miljoen subsidie. Volgens een berekening van de nijmeegse werklozenkrant een subsidie van een half miljoen per arbeidsplaats. Met dat bedrag weten we nog wel een paar 'loonvormende' kleinschalige initiatieven te bedenken!

-In de tweede plaats is er sprake van een geweldige indirecte subsidie aan het bedrijfsleven. De goedkope prijs van onze massaproducten die we in grote consumptieparadijzen en de katalogi van de postorderbedrijven kunnen vinden is een drogbeeld, pure waanzin. "Want in feite moet in de prijs van elk produkt doorberekend worden: de werkloosheid, de arbeidsongeschiktheid, een belangrijk deel van onze defensiekosten welke dienen ter veiligstelling van grondstoffen en handelsmarkten, het verbruik van en energie, de uitstoot van levensbedreigende chemicaliën, enz. En als we dit zouden doen, wat we eigenlijk wel zouden moeten, dan moeten we wel de konklusie trekken, dat onze produktie-

methoden ons zo arm maken en ons leven in hoge mate bedreigen". (Jan de Boer, directeur van de sociale dienst in Leeuwarden, in een lezing voor ambtenaren van sociale diensten, 28 sept. '83). Dáárom kan Albert Heyn veel goedkoper zijn dan elke natuurvoedingswinkel. Omdat wij niet alleen op de 'kleintjes' letten. Wij zien het milieu als een verantwoordelijkheid van onszelf!

Daarom vinden wij dat we onze uitkering - vooruitlopend op het systeem van basisinkomen - als een verantwoorde subsidie aan de kleinschaligheidsbeweging kunnen zien!

TOT SLOT

We kunnen ons heel goed voorstellen dat het heel leuk en heel bevredigend kan zijn als je van je kleinschalige bedrijfje kunt leven. Maar kleinschalig en alternatief werken is pas een écht alternatief als het niet alleen een alternatieve manier van loonarbeid is maar ook alle andere vormen van arbeid opwaardeert.

Anders hebben wij de niet-loonvormend werkenden - de uitkeringstrekkers dus - niets te bieden. Niets anders als een moderne variant van de Amerikaanse droom: namelijk jij kunt, als je maar de handen uit de mouwen steekt, slim bent, een kleinschalig gat in de markt ontdekt, óók loonvormend werken. Zo niet, dan krijg je een uitkering, omdat je mislukt bent. Met alle bevoogdende en vernederende aspecten vandien.

En wat is het verschil tussen een kleinschalig en een grootschalig gat in de markt?

De grote bedreiging voor de kleinschaligheidsbeweging zit hem in de verlaging van de uitkeringen en de invoering van toetsingskommissies. Laten we onze energie steken in het behoud (en verhoging) van onze uitkeringen en in gezamenlijke strijd tegen toetsingskommissies. In plaats van het oer-konservatieve beginsel 'ik werk voor mijn loon' in een nieuw jasje te steken.

HANS & KEES
van Stichting OVERAL